



Ordet og Israel



Flemming Kofod-Svendsen
pastor emeritus, ph.d.

kofodsvendsen@gmail.com

Resume

Først gives baggrunden for oprettelsen af Ordet og Israel. Dernæst præsenteres Karmelbevægelsens hovedtanker og baggrunden for bruddet med den norske Karmelbevægelse. Derefter redegøres for Ordet og Israels selvforståelse med særlig vægtlægning på deres forståelse af begreberne Riget for Israel og Tusindårsriget. Derefter redegøres for Ordet og Israels forståelse af landløfterne i GT og staten Israels oprettelse. Dernæst redegøres for hvilke initiativer i staten Israel Ordet og Israel støttede økonomisk, og hvilke nye initiativer bevægelsen etablerede og understøttede driften af.

Keywords

P. Faye Hansen – E. Sivertsen – G. Bartholdy – F. Larsen – P. Weber – B. Ryborg – S. Roswall
– P. Beyerhaus – O. Andersen.



Artiklens formål

I artiklen vil jeg give en kirkehistorisk præsentation af bevægelsen Ordet og Israel, idet jeg især vil fokusere på baggrunden for bevægelsens fremvækst og bevægelsens initiativer i forbindelse med staten Israels oprettelse. Dernæst vil jeg ud fra månedsbladet *Ordet og Israel* og skrifter udgivet af Ordet og Israel undersøge følgende:

- Ordet og Israels forståelse af profetierne i GT.
- Ordet og Israels missionssyn.
- Ordet og Israels aktiviteter i staten Israel.
- Endelig vil jeg undersøge bevægelsens syn på og samarbejde med de messianske jøder og menigheder.

Bevægelsens oprettelse

Bevægelsen *Ordet og Israel*, der blev oprettet 2. november 1946 på et møde i Eliaskirken i København, var frem til 1950 en dansk afdeling af Karmelbevægelsen i Norge. Initiativtagerne var:

- Georg Bartholdy (1897-1962) (Andersen 2021), der var præst ved Eliaskirken og havde tilknytning til Indre Mission og Evangelisk Alliance. I 1943 havde han ved en gudstjeneste ikke alene læst biskoppernes fordømmelse af tyskernes aktion mod jøderne højt. Han havde tilføjet sit eget personlige og meget stærke forsvar for jøderne.
- Eyvind Sivertsen (1877-1965), der var kontorchef i Boligministeriet og aktiv i folkekirken. Han havde skrevet adskillige bøger om de sidste tider og Israel. Sivertsen havde tidligere været med i *Den Danske Israelsmission (Israelsmissionen)* (Lausten 2007, 440).
- Den tredje stifter var Frits Larsen (1895-1968), der var forstander for Luthersk Missions Højskole i Hillerød. Han var blevet dybt berørt af en rejse til Israel i 1935 og havde desuden oplevet tyskerne overtage højskolen for at indkvartere soldater (Korsholm 1970). Først i 1950 blev Den Danske Karmelbevægelse en fuldt ud selvstændig dansk bevægelse, der fra 1. september 1952 fik navnet Ordet og Israel.

Baggrunden for oprettelsen af Ordet og Israel

Nordmanden Per Faye Hansen (1916-1992) besøgte som teologisk student første gang Palæstina i 1938. Besøget gjorde et dybt indtryk på ham. For det første så han, hvordan jøder i adspredelsen for alvor var ved at vende tilbage til landet. Ruiner blev forvandlet til moderne byer, og ørkenen var begyndt at blomstre. Det var for ham en begyndende opfyldelse af Bibelens profetier og samtidig et stærkt vidnesbyrd om Guds ords troværdighed.

For det andet var udviklingen for ham en udfordring til israelsmissionerne. En stor del af jøderne hørte til den yngre generation – præget af åndelige brydninger og med mange spørgsmål til fremtiden. Det var missionens store chance. Faye-Hansen mente, at det ville være "god misjonstaktikk å bringe dem evangeliet i Løftets land i dag", som han skrev i *Profetisk-evangelisk lys over løftets land* fra 1940 (Roswall 1996, 4). Med hele den baggrund henvendte Faye-Hansen sig til Den norske Israelsmisjon for at få begyndt et missionsarbejde i Palæstina. Til hans store overraskelse var missionsselskabet ikke interesseret i hans planer. Den norske Israelsmisjon var fortsat bundet af den mere traditionelle tænkning, hvor det kristeligt set var uden særlig interesse, hvad der nationalt var ved at ske med det jødiske folk. Det kunne højst betragtes som en zionistisk – og dermed politisk



foreteelse. For en israelsmission var Palæstina ikke en løsning på det jødiske problem. Jøder måtte blive kristne, uanset hvor i verden de levede. Det var missionens opgave.

Afvisningen skabte begyndelsen til Faye-Hansens negative indstilling til, hvad vi kunne kalde "den traditionelle israelsmission" (Roswall 1996, 5). I første omgang blev konsekvensen, at Faye-Hansen dannede *Den norske Palæstinamisjon*, som blev præsenteret med følgende ord: "Den norske Palæstinamisjon er et nyt misjonstiltak for på vår evangeliske lutherske kirkes grund å arbeide blant Israels folk, særlig med sikte på evangelisering i Israels land blant de hjemvendte unge jøder" (Roswall 1996, 5).

I 1942 måtte Faye-Hansen imidlertid flygte til Sverige, hvor han bl.a. arbejdede som flygtningeprester i Uppsala. Under sit ophold i Sverige lærte Faye-Hansen mange jøder at kende, ligesom han kom i kontakt med Den svenske Israelsmissions arbejde. Det gav ham nogle oplevelser, som forstærkede hans israelsmissionskritik. Mens Norges jøder blev deporteret langs den svenske kyst til gaskamre i Tyskland, skrev Den svenske Israelsmissions direktør i et blad i Stockholm, at "jøderne er dømt til at stå i historiens skammekrok, og der skal de stå, til de omvender sig til Kristus" (Roswall 1996, 6). Endvidere så han den nævnte direktør omgivet af unge, jødiske flygtninge, der lod sig døbe ind i den svenske kirke. Der var jøder, der opfattede det som usmagelig sjælefangst og udnyttelse af flygtninges elendighed.

Faye-Hansen gav dem ret og udtrykte sine følelser på denne måde:

"Jeg skammer meg over at slike misjoner skulle representere kirken over for Israel. Og ennå mere over mange døpte jødernes innstilling til sit folk og land. Det ble klart for meg at døpte jøder må lære å elske sit eget folk og Jesus Messias mere enn kristenhetens ytre fordeler. Likeså at det er viktigere å bygge opp ny tillit mellom de kristne og Israel enn å assimilere jøder med våre kirkesamfunn bort fra sitt eget folk" (Roswall 1996, 6).

Efter opholdet i Sverige vendte Faye-Hansen sig imod, hvad han kaldte "traditionel mission". Fra 1964 begyndte han at tale imod mission i det hele taget (Roswall 1996, 19).

Dermed var grunden lagt til en nyorientering i det arbejde, som skulle blive hans livsværk: *Karmelinstituttet*. Det skulle være en virksomhed på Bibelens og den evangelisk-lutherske bekendelses grund. Hovedopgaven skulle være arkæologisk forskning og oplysningsvirksomhed. Til formålet hørte ikke missionsvirksomhed. Det skulle dog ikke forstås som en total afvisning heraf. Men man ville lægge afstand til, hvad man opfattede som "den traditionelle israelsmissions missionsmetoder" (Roswall 1996, 6). For det første mente man, at de ville splitte det jødiske folk, og for det andet ville jødernes tilslutning til de gamle kirkesamfund øge jødernes mistanke om, at de kristne jøder svigtede deres eget folk. Idealet måtte i stedet være, at Kristus-troende jøder samledes i en selvstændig, national kirke – en messiansk synagoge – uafhængig af eksisterende konfessioner.

Det er ikke denne artikels opgave at gå videre med Karmelinstituttets historie. Men det ovenfor nævnte har betydning for forståelsen af Ordet og Israel. Her vil jeg så bringe Samuel Roswalls personlige refleksion:

"Når Den norske Israelsmisjon afviste samarbejde med Faye- Hansen, kan det også godt have haft personlige årsager. Alligevel er det en kendsgerning, at nogle israelsmissioner dengang var uden større forståelse for det jødiske folks nye historiske situation. Folkets hjemvenden til fædrenes land blev ikke set i sammenhæng med de bibelske profetier. Der var tale om et resultat af internationale, politiske begivenheder. Vægten blev i stedet for lagt på, at der ikke er forskel på jøde og græker. Ligesom dem, der er hedninger af fødsel, må jøderne lade sig omvende, lade sig døbe og komme til tro på Jesus Kristus. Men



uanset hvor rigtigt dette kan være, er det ikke hele sandheden, når det drejer sig om Israels folk. Bibelen taler om folkets hjemkomst som led i Guds frelsesplan. Det så Faye-Hansen, men ikke israelsmissionerne dengang (og nogle af dem udtaler sig fortsat med stor forsigtighed om dette spørgsmål). Derfor gik han sine egne veje. Og den forståelse var også med til at forme Ordet og Israel. Men hvis Faye-Hansen dengang havde mødt forståelse for sit syn, så kan man historisk spørge, om Karmel havde set dagens lys og om Ordet og Israel havde gjort det.

Jamen, havde Faye-Hansen og Ordet og Israels fædre kunnet leve med at lægge sine kræfter i et missionsselskab? Det kan man i hvert fald ikke udelukke, hvis den profetisk-historiske dimension havde været en del af israelsmissionsselskabets teologiske selvforståelse. Faye-Hansen dannede rent faktisk et missionsselskab, der havde evangelisation på programmet. Når han efterfølgende formelt ikke havde det med i sit anliggende, var det en reaktion på dårlige oplevelser af synspunkter og især metoder. Det var først i 1964, han egentlig vendte sig mod tanken om mission” (Roswall 1996, 6-7).

Frits Larsen fastslog i 1961 i en præsentation af Ordet og Israel, at hele bevægelsen var en åbenbaring. Den sag, som var gemt i bevægelsen, var gammel som Skriften og åbenbar som ordene til Abraham. Men den forstås ikke rent intellektuelt og empirisk. Den skal åbenbares. Der er en guddommelig frelsesordning for hele verden, at vi er udvalgt i Kristus fra før verdens grundlæggelse, og at der er et rige for Herrens navn og magt, som både er gjort dennesidigt og er hinsidigt. Men desuden er Israel gennem Abraham og de mange bibelske udtalelser flettet ind i den guddommelige husholdning med denne jord. Der er noget i vort forhold til Skriften, som ikke kan læses uden Israel. Der er noget i Jesu fremtræden som verdens frelser, der ikke kan skilles fra Israel. Der er noget ved Israel, som ikke kan forstås uden om Skriftens tale på tværs af historien og det erfaringsmæssige. Der er noget ved Israel, som hører sammen med Jesu genkomst, og som ikke må udelades der. Ordene Ordet og Israel er egentlig blevet mere end en åbenbaring, for det er blevet en skriftforståelse, en historieforståelse og en ubegribelig forandring i selve livsforståelsen. Bevægelsen med hele dens indhold er kommet som en åbenbaring tid efter anden, og den lever og fortsætter ved stadig nye åbenbaringer (*Ordet & Israel* 12/1961, 200-201).

Ordet og Israel understregede, at lige fra kirkens første tider har bibeltro, skriftkyndige kristne grundet over Israels plads i Guds husholdning og spejdet efter opfyldelsen af de mangfoldige forjættelser i GT om Israelsrigets genoprettelse. Allerede kirkefaderen Irenæus (125-202) regnede med et sådant rige som opfyldelsen af disse forjættelser. Fra nyere tid kan nævnes tyskere som J.A. Bengel (1687-1752) og N. Zinzendorf (1700-1760), englænderen H. Grattan-Guinness (1835-1910) og svenskeren P. Fjellstedt (1802-1881). Disse tanker ville Ordet og Israel videreføre.

Frøde Thorngreen, der havde været med i Ordet og Israel fra begyndelsen, udtalte i et interview ved bevægelsens 40-års jubilæum, at flere ting dannede baggrund for stiftelsen af Ordet og Israel, men det afgørende for det nye initiativ var holocausts rædsler og herunder jødeforfølgelserne i Danmark i 1943. Men bagved lå også et udtalt savn af en bibelsk forkyndelse om Kristi genkomst. De egentlige igangsættere var nok to jødekristne, Marianne Goldmann og Henry Seligmann, henholdsvis bevægelsens første forretningsfører og sekretær. De havde under deres ufrivillige ophold i Sverige under krigen truffet en ung norsk teolog, Per Faye Hansen, der følte et særligt kald til at arbejde for Israel ud fra andre principper end israelsmissionerne. Han havde rejst i Palæstina i 1930'erne og var meget optaget af sammenhængen mellem de bibelske profetier og folkets faktiske hjemvenden. Faye Hansen stiftede i 1945 Karmelinstituttet i Norge, ligesom han udgav et blad Karmel, hvori han redegjorde for sit syn, og dette blad var allerede blevet kendt i Danmark.



Den norske Karmelbevægelse, hvis første formand var Øivind Andersen (1905-1994), indbød så til et nordisk stævne på bibelskolen Fredtun ved Stavern i Norge, og det var ved dette stævne, at det blev endelig besluttet at oprette en dansk afdeling af den norske Karmelbevægelse. Fra Danmark deltog E. Sivertsen, G. Bartholdy, F. Larsen, gårdejer Mads Mogensen, lyntogsfører A. Dalsgård og lærer F. Thorngreen med frue. En slags foreløbigt udvalg for den danske bevægelse blev udgjort af de tre førstnævnte (*Ordet & Israel* 10/1986, 195-196).

Karmeltanken

Den norske Karmelbevægelse samlede sig om nogle hovedlinjer:

- a. Man så staten Israels oprettelse i 1948 som opfyldelsen af Guds mange løfter til Israel i deres land. Man så det store genopbygningsarbejde, der skete efterfølgende, som villet af Gud, og som man både glædede sig over og efter evne prøvede at understøtte. Det bør især bemærkes, at redegørelsen foretager en direkte sammenknytning af begivenhederne i årene omkring 1948 for Israels folk og land (dvs. inklusive staten) med Guds løfter og Guds vilje. Igen bruges ordet 'genopbygning', fordi staten Israel betragtes som en genopståen af en situation, hvor folk og land er samlet som i bibelsk tid.
- b. Man ønskede ikke at komme til det jødiske folk ovenfra for at føre det ind i en kristen kirke og derved løsrive dem fra deres folk. Man ønskede derimod en personlig indføling i jødefolkets kår og sjælstilstand, en samleven med folket Israel, så man sammen med dem kom til Gud i ydmyg erkendelse af, at vel var Kristus betroet til den kristne kirke, men at Israel var de naturlige grene, som atter skulle indpodes. Opgaven var derfor at berede vej for Messias, idet man dog vidste, at det store under sker ved Herrens egen Ånd. Det var et centralt punkt i karmeltanken, at man netop ville, at Israel skulle se, at de også i denne forstand var den først udvalgte, idet Kristus hører dem til efter kødet.
- c. Kristus kommer igen og bliver konge. Han har opfyldt den del af stedfortrædergerningen, som forligte mennesker med Gud, han venter på at blive den salvede konge i et kongerige af præster, hvor Israels stammer er Hans præster her på jorden. Når Kristus kommer igen, opfyldes andre og mange af Skriftens billeder og løfter" (*Redegørelse til Karmelbevægelsens danske venner*, København, august 1950 skrevet af F. Larsen).

Bartholdy skrev i *Kristeligt Dagblad* 26. august 1946 under overskriften *Hvad er og vil Karmel-Instituttet*:

"Karmelinstituttet hviler på en hel Bibel og Guds Ords tydelige tale om Israel som det Guds folk, der skal vende om og modtage Jesus som sin Messias, og som i det af Gud levede land (1 Mos 15,18) skal være Herrens tjener fremfor og iblandt alle folkene. Denne grundholdning har givet karmelvennerne et syn for, at vi må vække jøderne som folk og hjælpe dem til at vende ansigtet mod Zion og deres Messias og til derude at blive en hebraisk kirke."

Bartholdy udfoldede så, hvordan Karmelbevægelsen vil hjælpe Israel til i deres eget land at bygge deres egen kirke, som må blive både ægte jødisk og ægte kristent, så de jødekristne ikke forlader deres folk:

"Ligesom kineserne vil have en kristen kinesisk kirke, så vil Karmelinstituttet på grundlag af Bibelens ord hjælpe Israel til i deres eget land at bygge deres egen kirke. Karmelinstituttet vil ikke egentlig drive mission med prædiken og missionærer, men vil kalde alle til at forstå, elske og tjene jøderne herhjemme og i det hellige land. Det vil bringe kristne i forbindelse med jøderne, så de kan tjene dem og vise dem kristen forståelse og hjælpsomhed. Karmelinstituttet sigter på, at levende kristne må gøre jøderne herhjemme og dem i Palæstina modtagelige for evangeliet. Så må vi se, hvordan og hvor langt vi kan arbejde hen imod det, vi tror, er Herrens mening: en kristen hebraisk kirke, hvor Israel selv efter deres forståelse på Bibelens grund og i deres eget land er sig selv, Guds udvalgte folk, Jesu Messias' tjener."



Bladet *Ordet og Israel*

Bladet *Ordet og Israel* udkom første gang som særnummer december-januar 1950-51 som organ for Den danske Karmelbevægelse. Der var vedlagt: *Redegørelse til Karmelbevægelsens danske venner*, København, august 1950 skrevet af Frits Larsen. Den redegørelse gav en kort begrundelse for bruddet med lederen af den norske Karmelbevægelse Per Faye-Hansen. Bruddet skete af følgende grunde:

- Den danske Karmelbevægelse vurderede, at Faye-Hansen havde en sekterisk betoning af genkomsten.
- Faye-Hansen betonede den personlige kontakt med jøderne så stærkt, at der reelt ikke blev plads til direkte mission.
- Faye-Hansen optrådte enevældigt og diktatorisk i samarbejdet med Den danske Karmelbevægelse. Det gjorde det vanskeligt, ja nærmest umuligt for de to søsterbevægelser at samarbejde.
- Danskerne var utilfredse med det norske blad Karmel, fordi det dels fremtrådte meget reklameagtigt, dels gav en overfladisk behandling af karmelsynet og dels havde mistet en række skribenter som forstander Ole Modalsli, forstander Øivind Andersen, pastor J. Hagner m.fl. Derfor besluttede man at udgive sit eget blad *Ordet og Israel* begyndende med særnummeret december-januar 1950-1951. Den danske Karmelbevægelse var nu en selvstændig dansk bevægelse, der udgav sit eget blad (*Redegørelse* vedlagt *Ordet og Israel* særnummer december-januar 1950-1951), og 1. september 1952 tog bevægelsen samme navn, som bladet fik fra begyndelsen.

Præsentation af Den danske Karmelbevægelse

Efter bruddet med den norske bevægelse skrev E. Sivertsen i *Ordet og Israels* særnummer en introduktion til præsentationen af Den danske Karmelbevægelses grundregler. Sivertsen fastslog, at to ting prægede den åndelige strid i dagens kirke: Bibelsynet og kirkesynet. Karmelbevægelsens bibelsyn kunne ikke udtrykkes klarere end med Herrens egne ord: Skriften kan ikke røkkes (Joh 10,35). Karmelbevægelsen ville stærkt følge advarslerne imod at "tage noget bort fra" bibelordet og det både i GT og NT. Det var snigløbet mod Gudsordet i GT, der mere end noget andet havde indsnævret kirkesynet og berøvet det dets bibelske perspektiv, så *Israels guddommelige udvælgelse* havde mistet den centrale plads i Guds frelsesplan, som Bibelen tillægger den. Sivertsen betonede, at Karmelbevægelsen bestemt ikke tog afstand fra det hidtidige missionsarbejde over for Israel, som man tværtimod efter evne ønskede at støtte. Men Karmelbevægelsens missionssyn stod i "Førstegrødens tegn", behersket, som det er, af den skriftbundne forventning af Kristi genkomst, ikke til verdens undergang, men til Israelsrigets genoprettelse og dermed til en ny missionstid, langt rigere end den nuværende. Karmelbevægelsens syn på mission over for Israel kunne som følge heraf ikke ske uafhængigt af Bibelens messianske profetier.

Grundregler for Den danske Karmelbevægelse

- Den danske Karmelbevægelse er udgået fra og har siden stiftelsen i 1946 arbejdet i tilknytning til Karmelinstituttet i Oslo.



- Fra 1. januar 1950 har bevægelsen konstitueret sig som en fuldt ud selvstændig bevægelse såvel åndeligt som administrativt og økonomisk.
- Under mottoet "SKRIFTEN KAN IKKE ROKKES" er det bevægelsens formål på den apostolske trosbekendelses grund:
 - særlig inden for den danske folkekirke at sprede kundskab om Israel som Guds udvalgte folk i fortid, nutid og fremtid,
 - i det levende håb om Kristi genkomst at støtte arbejde for at bringe evangeliet om Jesus Messias til Israels folk,
 - efter bedste skøn og evne at støtte genopbygningen af Erez Israel som det af Gud forjættede hjemsted for Israels folk.
- Bevægelsens formål søges fremmed ved:
 - udgivelse af månedsbladet *Ordet og Israel*,
 - rejsevirkksomhed til afholdelse af møder i større eller mindre kredse,
 - udgivelse og spredning af egnet litteratur,
 - dannelse af studiekredse til fordybelse i de bibelske profetier og israelsfolkets historie.
- Bevægelsens hjemsted er København. Den ledes af en styrelse, for tiden bestående af fem medlemmer, hvoraf de tre – deriblandt styrelsens formand – udgør et forretningsudvalg til varetagelse af det daglige arbejde:
 - Styrelsens medlemmer skal tilhøre den danske folkekirke
 - Styrelsen supplerer sig selv.
 - Den antager lønnet medhjælp til fremme af bevægelsens formål.

Bevægelsens kontor ledes af fru Marianne Goldmann, Sdr. Boulevard 24, København V.

Rejsesekretær er hr. Henry Seligmann, Frederiksgårds Allé 8A, København F.

Disse grundregler/vedtægter gjaldt fra 1. januar 1950.

Det bør især bemærkes, at vedtægterne udtrykkeligt formulerer sig ud fra den dobbelte forståelse af Israel som dels et *folk* (§3a og 3b) og dels et *land* (§3c). Heri ligger forståelsen af staten som det nye fænomen, hvor folk og land igen efter næsten 1900 år er føjet sammen – derfor formuleringen om *genopbygningen* af landet som hjemsted for folket. Dette kommer klart frem i en af de første bøger, Den Danske Karmelbevægelse udsendte: *Løftets land og løftets folk* skrevet af Frode Torngreen i 1950.

Der er ikke i Ordet og Israel nogen tradition for at vedtage "officielle syn" på teologiske spørgsmål. Der er i stedet tale om, at Ordet og Israel har samlet mennesker, som delte nogle grundsynspunkter angående Israel og eskatologien, men uden at man nødvendigvis formulerede sig ens eller var enige om detaljerne.

Der er skrevet og sagt meget i Ordet og Israels virke (bibelundervisning, artikler, bøger med videre) om israelssyn og også noget om synet på et Tusindårsrige. Så der er mange kilder, der fortæller, hvordan personer i Ordet og Israel har forstået disse to spørgsmål, men det er jo i sagens natur kilder, der er frembragt af forskellige mennesker med forskellige formuleringer og på nogle punkter også lidt forskellige opfattelser. Officielle vedtagne teologiske erklæringer findes stort set ikke.



I 1964 præciserede Ordet og Israel yderligere sit syn:

”Vor opgave er udtrykt i bevægelsens navn: Ordet og Israel. Vi tror, at vi i Bibelen har den åbenbaring, som Gud har villet give os. Bibelen handler om Guds frelsesplan med Jesus Kristus som midtpunkt.

Vi ser det som vor opgave at udbrede kendskab om, hvad Bibelen siger om Israels guddommelige kald og verdensomfattende tjeneste. Israel er ikke forkastet som Guds ejendomsfolk, og dets rolle i Guds frelsesplan er ikke udspillet – tværtimod. Det, der hidtil er sket med Israel, er i nøje overensstemmelse med, hvad der er forudsagt i Bibelen. Israels historie, både i gammel og nyere tid, vidner om Bibelens sandhed. De mange forjættelser om en tilbagevenden fra adspredelsen iblandt folkeslagene og oprettelsen af et freds- og retfærdighedsrige med Kristus som konge vil også blive opfyldt. Hele Israel skal frelses (Rom 11,26), og når det sker, vil folket blive skikket til den tjeneste, hvortil det er udvalgt. Det vil blive som liv af døde for den øvrige menneskehed (Rom 11,15). Men da disse forjættelser ifølge Bibelen først vil blive opfyldt i forbindelse med Kristi genkomst, er talen om det kristne håb en naturlig del af det budskab, vi har fået at bringe.

Om det særlige ved arbejdet for Ordet og Israel og det syn, der ligger bagved, kan tilføjes:

1. Selv om zionismen er en jødisk national bevægelse, mener vi, at Gud bruger den til at fremme sine planer, og vi har derfor et positivt syn på oprettelsen af staten Israel og ser heri en begyndende opfyldelse af profetierne (Ez 37; Luk 21,29-30).
2. Vi har det syn, at jøderne skal samles i Palæstina, *førend* deres omvendelse finder sted, og at den store folkeomvendelse først vil ske ved Jesu genkomst (Ez 36,22-37; Rom 11,25-26). Først når hedningerne fuldtalligt er gået ind, dvs. når menigheden er bortrykket, skal hele Israels frelses.
3. Vi tror, at de mange forjættelser i GT om en kommende herlighed for Israel gælder det naturlige Israel og ikke kun skal forstås åndeligt og som værende opfyldt i den kristne menighed. Vi tror, at disse forjættelser og Guds plan med Israel, at de skal blive til velsignelse for alle folkeslag på jorden, vil blive opfyldt i Tusindårsriget, når Jesus er kommet igen og er blevet Israels konge.
4. Ordet og Israel er ikke noget missionselskab i ordets traditionelle betydning. Vi vil arbejde for, at kristne skal få det rette syn på Israel, og for at Israel kan få det rette syn på Jesus Kristus. Vi vil støtte arbejdet for bibelspredning i Israel samt 6-7 forskellige arbejder og ved kærlighedsgerninger øve en Johannes Døber gerning over for Israel, være med til at bygge vej og fjerne anstødsstene (Es 62,10).
5. Vi ser det som vor særlige opgave inden for menigheden i Danmark at undervise om Israels plads i Guds frelsesplan, vække interesse for det, der sker i Israel og pege på den betydning, disse begivenheder øjensynligt har som varsel om Herrens snarlige genkomst. Arbejdet for Ordet og Israel ligger ikke mindst på den hjemlige linje, og der ville mangle en tone inden for vor kirke, hvis Ordet og Israel ikke var” (*Ordet & Israel* 11/1964, 145-147).

Ordet og Israels forhold til staten Israels oprettelse

Ordet og Israels forhold til og engagement i forbindelse med staten Israels oprettelse, som blev proklameret 15. maj 1948, fremgår af en lang række initiativer, som Ordet og Israels stiftere tog i 1947-1950 – inklusive et par bemærkelsesværdige underskriftindsamlinger, der fik meget bred støtte fra kulturpersonligheder i Danmark og er omtalt i litteraturen.

– Brev til FN’s generalsekretær Trygve Lie (1896-1968), dateret april 1947.

Brevet, der havde overskriften *Dansk Henvendelse til Trygve Lie om Palæstina-Problemet Løsning*, blev sendt til generalsekretær Trygve Lie på hans privatadresse i Oslo få dage før FN’s første ekstraordinære generalforsamling, der åbnede 28. april 1947 for at drøfte Palæstinaproblemet. Initiativtagere til brevet var Bartholdy, Larsen og Sivertsen. De forklarede i den skrivelse, hvori de havde opfordret medunderskriverne til at tilslutte sig, at man i Norge havde organiseret en tilsvarende aktion. Brevet er i den historiske litteratur blevet kendt som "zionist-adressen"

Brevets tekst:



”Undertegnede danske Statsborgere henstiller i Anledning af Palæstinaproblemets forestående Afgørelse til De forenede Nationer alvorligt at overveje det Medansvar for Oprettelsen af et Nationalhjem i Palæstina for det jødiske Folk, som de Folkeforbundet tilsluttede 52 stater – deriblandt Danmark – har påtaget sig ved Anerkendelse af det engelske Palæstinamandat i 1922. Det jødiske Folk har ofret og lidt mere end alle andre under Kampen mod Nazismen og gjorde, trods Hvidbogens Prøvelser, de Allieredes Sag til sin Sag. Vi ser med Forventning hen til, at De forenede Nationer i den forestående Skæbnetime for Jødefolket vil råde Bod på den Uret, som ved Indskrænkningen af Bosættelsesretten begås særlig mod de Hundredtusinder, som endnu lever indespærrede i Koncentrationslejre uden Mulighed for en folkelig betrygget Mennesketilværelse andre Steder end i Palæstina” (Arnheim & Levitan 2011, 50, der citerer fra *Information* 24.4.1947; Lausten 2007, 458; Lausten 2012, 317; Lausten 2020, 240).

Underskrivere: bl.a. præsident for Sø- og Handelsretten L.N. Hvidt, præsident for Dansk Røde Kors K. Hammerich, forstander for Grundtvigs Højskole i Hillerød C.P.O. Christiansen og biskop H. Fuglsang-Damgaard (1890-1979).
Det førte til debat.¹

– December 1947: *Takkeskrivelse til regeringen for støtte til FN's delingsplan*

Efter vedtagelsen af FN's delingsplan 29.11.1947 sendte stort set samme gruppe som i april en takkeskrivelse til regeringen, fordi Danmark havde stemt for delingsplanen ved afstemningen i FN.
Tekst:

”Vi takker Regeringen for Danmarks JA i De Forenede Nationer, et nyt Bevis på hvilke Idealer, der besjæler vort Folk. Danmark vil utvivlsomt kunne yde en retfærdig Indsats i den Kommission, der skal styre Palæstina i Overgangsperioden” (Arnheim & Levitan 2011, 95; Lausten 2020, 243).

Initiativtagere: Bartholdy, forstander for Grundtvigs Højskole i Hillerød Christiansen, præsident for Dansk Røde Kors K. Hammerich, præsident for Sø- og Handelsretten L.N. Hvidt og fhv. overborgmester i København V. Christensen.²

Sivertsen var ifølge Lausten den drivende kraft til at indsamle yderligere ca. 120 underskrifter fra universitets-, kirke- og højskolemiljøet og fra den politiske verden (Lausten 2020, 243). Ifølge Arnheim & Levitan henvendte kredsens bag Ordet og Israel sig til ca. 200 personer – langt overvejende akademikere som lærere, læger, præster og jurister – med opfordring om at tilslutte sig takken til regeringen. Man modtog 178 tilkendegivelser, hvoraf 169 var positive, mens 9 tilkendegav, at de ikke ønskede at være med (Arnheim & Levitan 2011, 96).

Blandt de mange underskrivere kan nævnes: fhv. kirkeminister V. Fibiger, formand for Indre Mission C. Bartholdy, stiftsprovst K. Jensen; professor P.G. Lindhardt, biskop H. Øllgaard, professor K.E. Skydsgaard, professor F. Hvidberg, professor M. Fog (DKP), A. Larsen (DKP), F. Jacobsen (S), H. Lannung (RV) (Arnheim & Levitan 2011, 95-96; Lausten 2020, 243-244).

¹ Der kom stærk kritik af henvendelsen fra tidligere missionær Alfred Nielsen (Om A. Nielsen: T. Christensen i *Dansk Biografisk Leksikon* Gyldendal, bd.10, 386-387): "Palæstina-problemets Løsning. Jøderne, Araberne og Palæstina" i det grundtvigske *Menighedsbladet* 29/1947, 230.

Svar fra underskriverne indsendt af C.P.O. Christiansen: *Menighedsbladet* 29/1947, 230-232.

Sivertsen: "Israels-Problemet": *Menighedsbladet* 46/1947, 369-371 (Lausten 2007, 458.460-463; Arnheim & Levitan 2011, 50-51.243-244; Lausten 2020, 240-243).

² Ifølge Lausten 2020, 244 er det uklart, hvorfor Fuglsang-Damgaard ikke var med.



– *Maj 1948: Appel om støtte til jødernes kamp i Palæstina*

"Den danske Komité til Støtte for Jødernes Forsvarskamp i Palæstina" udsendte i maj 1948 en appel til alle medlemmer af Mosaisk Trossamfund om at støtte jøderne under kampene i Palæstina, så der kunne skabes et fædreland for jøder, som havde lidt åndeligt og legemligt. Af komiteens medlemmer kan nævnes: Professor E. Warburg (formand), højesteretssagfører C.B. Henriques (næstformand), overrabbiner M. Melchior m.fl.

En række både jøder og ikke-jøder underskrev appellen som anbefalere, bl.a. Bartholdy og redaktør B. Outze (1912-1980) og professor P. B. Rehberg (1895-1989), der begge havde været med i modstandsbevægelsen.

De allerfleste medlemmer af komiteen og dens anbefalere var jøder, men Bartholdy var med, og hans navn stod under appellen (trykt i *Jødisk Samfund* 5/1948, 4-5; Arnheim & Levitan 2011, 162-163; Lausten 2007, 451-453.458).

– *1948-1949: Bartholdy skriver artikler om zionismen i Jødisk Samfund.*

Bartholdy skrev artiklen: "En Forpligtelse for os andre. Hvordan en ikke-jødisk Dansker ser på Palæstina-Problemet" (*Jødisk Samfund* 1/1948, 6-7).

Her argumenterer Bartholdy for zionismen og jødernes ret til Palæstina i tre punkter:

- Retsligt: Ud fra Balfourdeklarationen i 1917 og de 52 nationers godkendelse af den argumenterer han for fri indrejse for jøder til Palæstina og for deres ret til at danne en regering dér. Han beklager den danske presses 'engelskvenlighed og jødehad'.
- Menneskeligt: Jøderne har bragt store ofre for at opdyrke Palæstina, og de har været forfulgt også af kristne. Derfor bør kristne føle skam og hjælpe med at skaffe jøderne et sted at bo, hvor de kan forsvare sig mod antisemitisme.
- Kristeligt: Det jødiske folk er Guds udvalgte folk, som Gud har lovet landet. Derfor må kristne støtte jødernes indvandring til landet og oprettelsen af en jødisk stat. Bartholdy vedgår åbent, at kristne gennem tiderne har forfulgt jøder i Jesu navn. Men han forklarer også de jødiske læsere, at der findes troende kristne, der ligesom Jesus beder for og ønsker at tjene Israels folk i kærlighed. Disse kristne tror, at Israel stadig er Guds udvalgte folk, som Gud gennem profeterne har lovet skal få landet i eje igen. For kristne, som anerkender Bibelen, er der en særlig forpligtelse og tilskyndelse til at støtte jødernes kamp for landet, skriver Bartholdy (Lausten 2007, 458-460; Andersen 2021, 18).

– Bartholdy skrev artiklen: "Til lykke og velsignelse, Israel" (*Jødisk Samfund* 1/1949, 7).

Artiklen er et indlæg i en voldsom debat i *Jødisk Samfund* om Den Danske Israelsmission (Israelsmissionen) og kristnes mission over for jøder. Bartholdy roser zionismen og Israels oprettelse højt og tager skarp afstand fra den modstand mod zionismen, som A. Nielsen og Israelsmissionens folk havde givet udtryk for (Lausten 2007, 459-460).

– *1950: Indsamlingen "Danmarks hjælp for nødlidende i Israel"*



Anbefalere af indsamlingen dækkede meget bredt blandt danske kirkeledere fx alle biskopper og Indre Missions formand C. Bartholdy. Også M. Melchior, N. Bohr, J. Bomholt osv., så her havde lederne i Ordet og Israel fået virkelig bred opbakning (Larsen 2014, 190-193).

Da Ordet og Israel i 1948 i *Kristeligt Dagblad* præsenterede sig over for den danske offentlighed, betonedede ledelsen, at man i væsentlig grad var et "Forsknings- og Oplysningsarbejde, dels i Norden, dels i Palæstina". Mens Israelsmissionens arbejde var ud fra missionsbefalingen at bringe evangeliet til den enkelte jøde og indoptage den omvendte og døbte jøde i den kristne kirke, var Ordet og Israels arbejdsformer langt vanskeligere at afgrænse, men hovedopgaven i begyndelsen var udgivelsen af månedsbladet *Ordet og Israel*, der orienterede om Israels åndelige og materielle problemer, og som søgte at blive et bindeled mellem kristne og jøder. Man sluttede selvpræsentationen med at betone, at Israelsmissionen og Ordet og Israel havde det samme mål: *Israels frelse* (*Israelsmissionen* 2/1948, 28-30).

Ordet og Israels forståelse af profetierne i GT

I mange artikler i bladet *Ordet & Israel* vises, hvordan profetier i GT både er blevet opfyldt i NT og er blevet eller er ved at blive opfyldt i vore dage. Som et eksempel skal vi studere artiklen *Er det opfyldelsen af profetierne om Israelsrigets genoprettelse vi oplever?* hvor Sivertsen fastslog, at der kun var tale om en begyndende opfyldelse af profetierne om genoprettelsen af Israels land og folk. Samtidig understregede Sivertsen, at vi stod over for en række enestående historiske kendsgerninger:

- Anden Verdenskrigs uhørte ødelæggelser blev mod al menneskelig beregning det, der førte til Israelsrigets genoprettelse (Es 45,5-6).
- De ubeskrivelige lidelser under nazismens djævelske diktatur drev Israels folk tilbage til Israels land i en titusindtallig skare (Jer 30,3-7. 24).
- Det, der i løbet af 4-5 år er sket i Israel efter statens oprettelse i 1948, er – målt med normal historisk målestok – faktisk uforståeligt (Zak 8,6).
- Israels befrielse fra en hundredårig udlændighed i Egypten, fra et halvhundredårigt fangenskab i Babylon var skelsættende begivenheder af dyb indgribende nationalhistorisk betydning. Israels tilbagevenden i dag efter en tusindårig hjemløshed er en verdenshistorisk begivenhed uden sidestykke i noget som helst andet folks historie (Hag 2,6-9).
- Israels nyeste historie står i den febrilske hastigheds tegn (Es 60,22).
- Det er næppe til at bestride, at det er naturlig frygt langt mere end åndelig begejstring, der har sat den voldsomme fart i indvandringen (Es 48,10-11; Ez 36,22).
- Landets naturlige opdyrkning går forud for folkets åndelige selvbesindelse til liv i Gud og tjeneste for Gud (Ez 36). I følge Ezekiels Bog 37 går den nationale genfødsel forud for den åndelige.
- Samtidig med at vi ser en positiv opbygning og fornyelse i Israel, er vi vidne til en negativ linje inden for den europæiske kristenhed, der varsler om, at "hedningernes tider" står foran deres afslutning (Luk 21,24; Rom 11,22-24; ApG 15,14-16; Amos 9,11-12).



Sivertsen understreger, at ovenstående ikke indeholder noget nyt. Ordet og Israel er inspireret af overbevisningen om, at vi står over for den begyndende opfyldelse af profetierne om Israels store fremtid. Men det kan vel have sin betydning i en oversigt at gøre rede for de synspunkter, der ligger til grund for denne overbevisning. Det er et hovedformål for Ordet og Israels arbejde i tale som i skrift at vække til en fordomsfri, til alle sider uhildet granskning af Gudsordets vidnesbyrd i GT og NT om denne store sag, lige livsvigtig for kirken som for Israel (*Ordet & Israel* 2/1953, 19-21).

Sivertsen betonedes også, at det ikke var jøden Herzl, men Israels Gud der var ved at skrive historie. Det land er ikke noget land, før det bliver hjemsted og fædreland for det folk, Herren har svoret at give det til evig arv og eje (*Ordet & Israel* 5/1960, 75-80).

Riget for Israel

De mange artikler i bladet *Ordet & Israel*, giver klart det indtryk, at stifterne af bevægelsen Ordet og Israel ønskede at forkynde et fuldtoneværdigt evangelium om Kristi stedfortrædende forsonergerning for den faldne menneskeslægt, og de ønskede at betone den frie og gratis nåde inspireret af C.O. Rosenius. Dette forkyndte de som præster og missionsledere. Men som ledere af bevægelsen *Ordet og Israel* følte de sig forpligtet på at sætte noget andet i centrum. Det kan udtrykkes med ordene *Riget for Israel*, hvis betydning jeg vil prøve at beskrive.

Især Sivertsen taler flere steder om, at den kristne kirke har foretaget en "åndeliggørelse" af forjættelserne om herlighedsriget i Israel. Det finder han forkert. Derfor vil han udfolde, hvordan profetierne i GT rettelig bør forstås.

Vi vil nu studere nogle artikler fra *Ordet & Israel* for at udforske, hvordan de forskellige forfattere applicerer ovennævnte og andre profetier fra GT under temaet: *Riget for Israel*. I artiklen *Israel, menigheden og folkeslagene* skrev Schmidt bl.a.:

"Bibelen inddeler menneskeheden i tre grupper: 1. Jøderne er Abrahams efterkommere, det naturlige Israel. 2. Grækerne er hedningerne, dvs. alle andre folkeslag. 3. Guds menighed består af mennesker, der er blevet udtaget af de to andre grupper, jøder og hedninger. Gud handler med hver af disse grupper inden for bestemte tidsaldrer. Israel fik som nation rige forjættelser, men kun om jordiske forhold. Menigheden er ikke omtalt i GT. Profeterne vidste ikke noget om menigheden. Der er i GT en dobbelt række af Messias-forjættelser, der tales både om Messias som en konge og Messias som en lidende Herrens tjener. Profeterne forstod ikke, hvordan de to billeder af Messias kunne forenes. Paulus taler i sit brev til Efeserne 5,32 om menigheden som en hemmelighed, der i tidligere slægter ikke var kundgjort for menneskenes børn, men som nu ved Ånden er blevet åbenbaret for hans hellige apostle og profeter. Jesus sagde til jøderne, at Guds rige skulle tages fra dem og gives til et folk, der bærer dets frugter (Matt 21,43). Paulus siger i Romerbrevet 11, at Israels fald betød rigdom for hedningerne. Han taler om den del af menigheden, der kommer fra hedningerne, som vilde grene der er blevet indpodet på det ædle oliventræ, og om Israel som de afbrudte grene. Men det betyder ikke, at Israel er forkastet. Menigheden har ikke overtaget forjættelserne til Israel. Paulus siger udtrykkeligt, dem tilhører (nutid) forjættelserne (Rom 9,4). Nådegaverne og sit kald fortryder Gud ikke (Rom 11,29). Gud er mægtig til at indpode dem på ny. Når hedningerne fuldtalligt er gået ind, dvs. når menighedens tidsalder er til ende, vil hele Israel blive frelst. Forjættelserne til Israel var af dennesidig art, en jordisk herlighed. I modsætning hertil er forjættelserne til menigheden af himmelsk art. Jødernes forhold til Gud var et pagtsforhold. Menighedens forhold er et barneforhold. Menigheden har fået et himmelsk kald, et bedre håb og bedre forjættelser, står der i Hebræerbrevet, vort borgerskab er i himlen, står der i Filipperbrevet 3. Der er givet Israel rige løfter om materielle fordele og timelige velsignelser, hvis de vil holde Guds bud. Der er ikke givet menigheden sådanne løfter. Israel havde løfte om, at Gud ville sætte dem højt over alle folk på jorden (5 Mos 28,1). Menigheden har ingen sådanne løfter. Alle, som vil leve gudfrygtigt i Kristus Jesus, kan vente forfølgelse (2 Tim 3,12). Forjættelserne til Israel vil først fuldt ud blive opfyldt i Tusindårsriget, ikke i himlen, men her på jorden, når Israel ved Herrens genkomst har taget imod ham som deres Messias. Der har inden for kirken været en tilbøjelighed til at tilegne sig



forjættelserne til Israel. Disse forjættelser, der gælder jordiske velsignelser, har man åndeliggjort og anvendt dem på menigheden. Man har afskrevet Israel som værende forkastet af Gud, fordi de ikke tog imod Jesus, men korsfæstede ham, trods det, at Paulus udtrykkelig siger, at Gud ikke har forkastet sit folk (Rom 11,1). Man har tilegnet sig forjættelserne til Israel og ladet dem beholde forbandelserne, hvilket har ført til antisemitisme og grusomme forfølgelser, som den kristne kirke har været medskyldig i. Det siges klart i Johannes' Åbenbaring, at Tusindårsriget først kommer efter Jesu genkomst. Tusindårsriget er nøglen til forståelse af forjættelserne til Israel i GT og opfyldelsen af det, Paulus skriver i Romerbrevet 11,25-26, at når hedningerne fuldtalligt er gået ind, skal hele Israel frelses, og det vil blive som liv af døde for den øvrige menneskehed. Når Israels frelse først vil finde sted ved Herrens genkomst, og dette fremgår klart af ordet i Romerbrevet 11,25-26, hvordan kan det så blive til liv af døde for den øvrige menneskehed, hvis der efter Kristi genkomst ikke mere skal være mennesker på jorden? I forbindelse med Herrens genkomst og dermed Israels frelse, skal riget oprettes for Israel, som det er sagt i Apostlenes Gerninger 3,19-21 og 15,16-17. Når menneskeslægten har løbet linen ud og prøvet alle mulige forsøg på at genvinde det tabte paradys, vil Kristus komme igen. Han vil binde Satan og oprette sit freds- og retfærdsrige på jorden, og det vil blive riget for Israel (ApG 1,6; Dan 2,34-35; Åb 11,15) med velsignelse for alle folkeslag. Tusindårsriget bliver altså folkeslagenes tidsalder. Fra Zion skal udgå åbenbaring og fra Jerusalem Herrens ord, og derop skal folkene strømme (Es 2,2-3). Landet skal blive fuldt af Herrens kundskab, som vandene dækker havets bund (Es 11,9), og Guds vilje vil ske på jorden, som den sker i himlen. Det er vigtigt for den rette forståelse hele tiden at holde tanken klar om de tre grupper, menneskeheden inddeles i. Gør man ikke dette, men sammenblander Israel og menigheden, havner man let i den opfattelse, der er ret almindelig, at når hele Israel skal frelses, må det ske ved, at Israel indlemmes i kirken. Da menigheden er blevet fuldtallig og vil blive borttrykket til en himmelsk tilværelse, forinden den store frelse af hele Israel finder sted, kan ingen andre jøder komme med i menigheden end dem, der her i tiden kom til tro på Jesus som deres Messias og dermed blev overflyttet til at høre til i menigheden" (*Ordet & Israel* 6/1968, 88-91)

I artiklen *Profetierne om et kommende herlighedsrige for Israel* skrev Sivertsen, at evangeliet om frelsen for den enkelte er grundlaget for evangeliet om riget for folket. At profeternes ord om Israels fremtid står til troende, som de lyder, er en følge af den delvise, bogstavelige opfyldelse, de allerede har fået både som domsprofetier over et utro folk og som frelsesprofetier om Jesu første komme som den lidende tjener. En "åndeliggørelse" af forjættelserne om herlighedsriget i Israel er så meget unaturligere som det profetiske syn ved siden af dette og ud over dette peger meget længere frem i tiden, nemlig til den nyskabelse af himmel og jord, der faktisk fuldt ud dækker vor hjemlige kirkes forkyndelse af det kristne håb. En åndeliggørelse af profetierne om Israelsrigets forudgående genoprettelse betyder en forkastelse af disse profetier. Det er utilstedeligt at tolke profetierne om Israelsriget derhen, at disse forjættelser allerede har fået deres fulde opfyldelse i Kristi første komme. Det er en sørgelig miskendelse af den kendsgerning, at først med Kristi genkomst når Gudsriget sin fuldendelse både i menigheden (Fil 1,6), i Israel (Matt 23,39; ApG 3,19-21) og i verden (Matt 19,28; Luk 22,28-29). For Israels folk som sådant hører nu engang nation og religion uløseligt sammen efter Guds vilje og den hellige Skrifs klare udsagn (*Ordet & Israel* 9/1956, 164-169).

I det følgende vil jeg kort omtale nogle artikler, hvor *Riget for Israel* har en central plads for at dokumentere, hvor gennemgribende denne tale var for stifterne af bevægelsen Ordet og Israel, og hvordan det begreb knyttes sammen med begrebet *Tusindårsrige*.

I artiklen *Israel* skildrede Jørgensen først Israels udvælgelse i fortiden. Skønt Israel har været forkastet af Gud og i knapt 2000 år har levet adspredt blandt andre folk, er det ved Herrens nådige beskyttelse alligevel ikke gået til grunde, og ved den samme nåde danner Israel i dag en selvstændig stat. Åndeligt er Israels stilling, som den har været siden apostlenes dage, idet Israel som folk endnu ikke har anerkendt Jesus Kristus som Messias. Jørgensen tror, at ligesom profetierne i GT om Herrens komme til jorden som menneske gik i opfyldelse til punkt og prikke, vil profetierne om hans komme



til jorden som Israels og alverdens konge og om Israels overtagelse af verdensherredømmet også gå i opfyldelse. Det kan være vanskeligt at se, hvorledes dette lille folk skal få overherredømmet over alle andre folk; men det står nu engang skrevet i Guds Ord, at Israel skal få verdensoverherredømmet, og derfor vil de også få det til sin tid; thi den almægtige Gud både kan og vil gennemføre sin plan med dette folk. Jerusalem vil til den tid blive verdens hovedstad. Inden Israels politiske og økonomiske fremtid bliver virkeliggjort, må Israels indstilling over for Jesus Kristus forandres. Israel må anerkende og modtage Ham som Guds Søn og deres Messias. Når Guds menighed er borttrykket, skal hele Israel frelses, står der i Romerbrevet 11,26. Så vil Israel blive det store missionsfolk, der skal få alle hedninger til at vende sig til Herren Jesus Kristus og blive frelst (*Ordet & Israel* 2-3-4-7-7/1957, 25-27.38-39.55-59.116-121.118-122).

I artiklen *Hvad kommer Israel mig ved?* sluttede Larsen sådan:

”Der kommer en ny tidsalder. Den venter vi ved Jesu komme. Jøderne venter den i Messias. Vi venter den i vor himmelfærte frelser, der kommer igen for at oprette riget. Vi er ikke bare ét i troen, vi er også ét i en synlig virkelighed, når Gud opretter riget for Israel, så alle skal se det. Da skal vi se, at frelsen kommer fra Zion, at missionen kommer fra Israel, at Guds ord bekræftes i Israel, folkeligt, historisk og åndeligt, og at Jesus er denne verdens herre. Da skal vi alle forstå, at Israel kommer os ved. Den nye tidsalder er der, når Jesus lægger Israel til sine sår” (*Ordet & Israel* 4/1958, 66-72).

I artiklen *Det store opbrud* skrev Larsen:

”Der er en opstandelse ved messiasrigets begyndelse og en almindelig ved dets afslutning. Nøglen til det har vi i Johannes’ Åbenbaring 20,4-5: De blev levende og blev konger med Kristus i 1000 år. De andre døde blev ikke levende, før de 1000 år var til ende. Dette er den første opstandelse”. Messias skal indfri alle de mange løfter til Abraham og til Israel. De gælder i høj grad landet, Gud gav Abraham. Folket skal møde Messias der, og det skal antage sig ham. Hele Israel skal frelses, og fra det folk skal velsignelsen og evangeliet gå ud over jorden. Vi har ikke overtaget det folks rolle, selv om vi har udrettet noget af deres arbejde. Messias skal komme til Oliebjerget. Han skal genrejse Jerusalem. Samtidig skal jorden fyldes af kundskab om Herrens herlighed, som vandene dækker havets bund (Hab 2,14). Og Israel skal vidne for alle, at Guds ord er sandhedsordet, der i et og alt står til troende. Israel får så meget land, som Gud lovede Abraham. Landet bliver frodigt. Folket bliver helligt. Det bliver et missionsfolk” (*Ordet & Israel* 6/1957,98-106).

I artiklen *Indtil* fastslog Sivertsen, at Gud opretter sit rige her på jorden i hold. Det første er, at Gud ud af hedningerne tager et folk for sit navn; det kaldes i Skriften for Jesu legeme. Når dette er sket, så kommer høsten, og menigheden tages bort fra jorden. Så vender Herren tilbage for at genoprette Davids faldne hytte og for at oprejse resterne af den og opmure den som i fordums tid. Da er det forbi med forhærdelsen over Israel som helhed, som folk (*Ordet & Israel* 7/1955, 98-103).

I artiklen *Fadervor i nyt lys* fastslog Sivertsen, at hvis Guds rige bliver en virkelighed, kommer alt i orden, både Gud og mennesker imellem og i menneskers indbyrdes forhold. Beder vi i tro om, at Guds vilje må ske, altså det som i alle ting er godt, velbehageligt og fuldkomment? Gør vi os det rigtig klart, føres vore tanker nødvendigvis til den herlighedens tilstand her på jorden, som Israels profeter varsler om i storladne syner. Og hermed er det, at Fadervor melder sig som en ægte jødisk bøn. Det er jo også Davidssønnen, som har lært Davidsfolket at bede den. Den kristne kirke er i sin oprindelse – gennem de ældgamle forjættelser – uløseligt knyttet til Israels udvalgte folk; der har den sin historiske jordforbindelse. Ved Kristi korsfæstelse rodhuggedes det til Israel knyttede synlige Gudsrige, og folket blev fordrevet fra fædrenes hellige land. Grundlagt på denne selv samme død og



på den derpå følgende opstandelse og himmelfart med Helligåndens udgydelse blev kirken arvtager til det usynlige, åndelige Gudsrige med retfærdighed og fred og glæde i Helligånden ja med løfte om evigt liv i Kristus Jesus. På dette plan bør kirkens vidnesbyrd ligge. I stedet for udholdende at blive ved dette og så fastholde det strålende håb om en kommende frelse for *Israelsfolket* med genoprettelse af Davidsriget, som det blev lovet før Jesu fødsel og bekræftet af Ham selv efter opstandelsen, har kirken ved et åndeligt overgreb taget Israels plads i Guds frelseshusholdning og dermed med uhyggelig logik reduceret den til Israels frelse knyttede Kristi genkomst til en virkelighedsfjern uhyggens dommedag. Sandelig, det er på tide, at den kristne kirke kommer til alvorlig selverkendelse og fra sin traditionsbundne teologi vender tilbage til Guds ordets lære om Gudsriget. Lad Fadervor blive læremesteren (*Ordet & Israel* 3/1956, 39-43).

I artiklen *Vor Bibel – og Israel i dag* understregede Seligmann, at det er nødvendigt, at vi ser Israelproblemet fra flere sider. Han betoner så, at det er virkelig sådan, at vi, som er kommet til en levende erkendelse af Jesus Kristus, er det sande Israel. Men det er ikke rigtigt, når det ned gennem tiderne fra kirkens side har været hævdet, at det nu er kirken, der er det sande Israel, og at den nye hedningekristne kirke, som kalder sig det sande, det åndelige Israel, er trådt i stedet for det historiske Israel. De tre gange Israel blev drevet ud af sit land, og de tre gange Israel kom ind i sit land, var det hver gang Gud, der gjorde det. Der er to poler, hvorom hele Israelsspørgsmålet drejer sig: det ene er deres hjemvenden til landet. Det andet er deres hjemvenden til Fædrenes Gud (*Ordet & Israel* 3/1959, 39-44).

I artiklen *Den store strid*, der handler om kampen mellem Gud og Satan om verdensherredømmet, sluttede Sivertsen med ordene:

"Visselig skal Gudsriget oprettes i synlig herlighed i Guds udvalgte folk, Israel, i det land, Gud edeligt tilsvar fædrene til evig arv og eje, et løfte, der gang på gang stadfæstedes af hellige profeter, og som Gud aldrig har taget tilbage, men tværtimod underbygget og udvidet til at omfatte alle jordens folk" (*Ordet & Israel* 7/1961, 110-115).

I artiklen *Israel og Jesu genkomst* skrev Schmidt bl.a.:

"Selv om Gud har måttet tugte dem (Israel) og midlertidigt sætte dem til side, vil han igen forbarme sig over dem. De skal igen blive indpodet, og når det sker, vil det blive som liv af døde for den øvrige menneskehed. Det vil ske i Tusindårsriget efter Herrens genkomst, og fordi vi tror, at alle de herlige forjættelser herom vil gå i opfyldelse, er budskabet om Herrens genkomst noget af det, som Ordet og Israel har fået til opgave at forkynde" (*Ordet & Israel* 3/1966, 33).

I skriftet *Guds plan med Israel og folkene* udgivet af Ordet og Israel argumenter Peter Beyerhaus også for, at Riget for Israel vil komme. Jeg vil bringe flere af Beyerhaus' tanker:

"Ved Jesu Kristi kors har Gud skabt fred mellem den syndige verden og sig selv. Ved Helligåndens gaver, udgydt på pinsedagen og fremover skænket til hver omvendt troende (ApG 2,28), gør Gud det muligt for mennesker at modtage hans tilbud om forsoning og at leve et sejrende nyt liv i barnlig forening med Gud (Rom 8,1-17). Indbydelsen til at modtage dette forunderlige tilbud er basisfunktionen i kristen forkyndelse af evangeliet. Evangelisten tilbyder med Kristi egen fuldmagt Guds nåde til en menneskehed, hvis egentlige ulykke er, at den er under Guds retfærdige fordømmelse (2 Kor 5,17-21). Og de, som ved Helligåndens hjælp modtager budskabet om forsoningen, går allerede ind i Guds rige (Matt 10,15; 21,31)....

Forkyndelsen af evangeliet er inspireret af visionen af herlighedsriget, som vil blive oprettet ved Kristi genkomst. Evangeliet kommer til mennesker med et nuværende tilbud, grundet på Kristi sejr på korset, og



med et eskatologisk løfte, baseret på hans afsluttende sejr ved hans genkomst. Denne dialektiske spænding inden for Guds riges historiske udvikling er den drivende dynamik i forkyndelsen af evangeliet. Den tilbyder Guds nåde i Kristus og nyt liv i Den hellige Ånd nu. Den lover fuld forløsning af vore legemer og af hele skabningen ved herlighedsrigets komme. Paulus siger, at hele "skabningen venter i inderlig længsel på, at Guds børn skal åbenbares... thi også skabningen selv skal engang udfries fra den forkrænkelighed, hvorunder den træller, og nå til den frihed, som Guds børn skal have i herligheden" (Rom 8,19 og 21). Dette vil ske ved Kristi genkomst. Han vil forvandle sin stridende kirke til sin triumferende kirke, som vil regere sammen med ham i hans messianske rige med universel fred (Matt 19, 28-29; Luk 22,28-30; 1 Kor 6,2).

Denne eskatologiske tanke har altid været det udprægede kendetegn på en sand bibelsk forståelse af evangeliets forkyndelse. Det har inspireret mange missionærer med hellig uro. Men der er et spørgsmål, som er omstridt, selv blandt evangeliske kristne. Af hvad art vil det rige blive, som Kristus vil oprette ved sin genkomst? Vil det blive den helt nye himmel og nye jord, som Johannes beskriver i Åb 21 og 22 (amillenismen: millennium: tusindårsrige). Eller vil det blive tusindårsriget, som han hemmelighedsfuldt taler om i Åb 20,1-6 (præmillenismen)? De bibelske tekster giver os væsentlig støtte, men også vanskelighed med begge disse syn.

Amillenisterne forstår ikke Åb 20,1-6 bogstaveligt, men symbolsk. De hævder, at vi lever i tusindårsriget nu, eller snarere ved afslutningen på det, hvor Satan er løst igen. De opstandne hellige må da være dem, som efter deres sejrige død nu er forenet med Kristus i Himlen, selv om deres legemer endnu ikke er genopstået.

Præmillenisterne forstår riget i kraft, som den genkomne Kristus vil oprette som en begyndelse til det endelige rige i herlighed, som først vil komme, når også døden er opslugt til sejr (1 Kor 15,24-26).

Endnu et forsøg på at løse den tilsyneladende spænding mellem de forskellige eskatologiske tekster som Åb 20,16 og 2 Pet 3,10 er postmillenismen. Her vil tusindårsriget være den sidste sejrige fase i kirkens historie før Kristi genkomst. Det bringer en næsten universel anerkendelse af evangeliet blandt folkene gennem en ny udgydelse af Helligånden. Men det er vanskeligt at forene et sådant syn med den klare bibelske forudsigelse af den talmæssige indskrænkning og forfølgelse af kirken ved denne tidsalders afslutning. Jesus selv forudsiger, at selv de overlevende blandt de udvalgte vil blive truet (Matt 24,21-31). Forfølgeren er Anti-Krist, som "Herren Jesus skal dræbe med et åndepust af sin mund og tilintetgøre ved sit synlige komme" (2 Tess 2,8). Er det ikke sådan, at disse apokalyptiske træk er ved at blive synlige for vore øjne? Falder ikke skyggen af Anti-Krist på os allerede nu? Hvor placerer postmillenisterne hans tilsynekomst? Hvis de ikke har noget svar på dette spørgsmål, kan deres syn på tusindårsriget næppe kaldes bibelsk.

Personlig har jeg været tilbøjelig til at være enig i et modificeret præmillenistisk syn, som mødes med bekendelsens kritik, der er rettet imod kiliasmen, en materiel forståelse af tusindårsriget. Parusien, dvs. Kristi tilsynekomst, er ikke en ren og skær sammensmeltning af Kristi regimentes usynlige og synlige riger til et politisk teokrati, hvor han og hans hellige til stadighed opholder sig på vor gamle jord som sådan. Snarere bør vi forstå tilsynekomsten som klimaks i mødet mellem Kristi endnu usynlige herredømme og den nuværende verdens historie. Derved vil det i en afgrænset periode blive helt klart, hvorledes verden er opdelt i det dennesidige og hinsidige, mellem det nu og et siden, indtil al kosmisk magt er underlagt Kristus (1 Kor 15,25-26) og verdens historie er opslugt ved en ny skabelse.

Alene Guds endelige opfyldelse af de bibelske profetier vil give os løsningen af alle exegetiske problemer. I hvert fald behøver uoverensstemmelsen mellem amillenisterne og præmillenisterne ikke at påvirke vor forståelse af evangelisering som presserende rettet mod Kristi tilsynekomst med hans rige i kraft og herlighed.

Fuldstændig overensstemmelse er kun nødvendig på to punkter: For det første, at Kristus først vil oprette dette rige efter, at vi i troskab har udført hans befaling om at forkynde evangeliet for alle folkeslag (Matt 24,14; Mark 13,10; ApG 1,6-8); for det andet, at kirker og missioner må være årvågne over for den antikristelige fristelse (Matt 24,4,11,23-26).

Det led, der kroner forbindelsen mellem evangeliseringen af verden og oprettelsen af det messianske rige, vil være Israels genoprettelse.

Hvorfor tror jeg, at tusindårsriget er en mellemliggende periode mellem Kristi genkomst og skabelsen af en ny himmel og en ny jord? Det er på grund af den særlige rolle, som GT har tildelt Israels folk inden for det messianske rige. Disse profetier er ikke hverken opfyldt endnu eller ophævet ved skabelsen af kirken (ApG 1,6). Paulus fastslår meget afgørende i Rom 11,29, at Guds gaver og kald til Israel er uigenkaldelige. Han forudsiger klart det historiske Israels endelige omvendelse. At Guds folk atter indpodes i oliventræet vil indebære stor rigdom for hedningefolkene (Rom 11,12).

Nu er der en vigtig trefoldig forbindelse mellem kirkens verdensomfattende forkyndelse af evangeliet for hedningefolkene og den afsluttende antagelse af Israels folk:



For det første: Paulus fastslår, at et vigtigt formål med hans gerning over for hedningerne er at vække sine frænder, jøderne, til skinsyge over hedningernes frelse i Kristus (Rom 11,11-14). Dette betyder, at vor evangeliserende gerning altid bør udføres med et øje længselsfuldt hvilende også på den forjættede frelse for jøderne. Dette kristne vidnesbyrd over for Israel må altid ledsage hedningemissionen.

Den anden forbindelse er den hemmelighed; at den nuværende forhærdelse af Israel vil ophøre, når hedningerne fuldtalligt er gået ind (Rom 11,25). Dette betyder i virkeligheden, at tiden for verdens-evangeliseringen er begrænset. Hedningernes nådetid er nøjagtigt tidsrummet mellem Israels forhærdelse, som fulgte efter afvisningen af deres Messias og hans evangelium, og deres eskatologiske genoprettelse, som iflg. Ez 37,8-10 først vil blive fysisk og derefter af åndelig art.

Den tredje forbindelse mellem kirkens hedningemission og Israels genoprettelse er af afgørende betydning for vor forståelse af vor opgaves begrænsning i verdens-evangeliseringen.

Israels omvendelse vil markere forandringen fra verdens-evangelisering til verdens-kristianisering. Den opgave, som for nærværende er overdraget kirken, er ikke politisk at bringe folkeslagene ind under Kristi lov, som udtrykt i bjergprædikenen. Under de nuværende forhold, hvor Satan ikke er bundet, er dette simpelt hen ikke muligt. Men i det messianske rige bindes Satan og vil ikke mere være i stand til at forføre folkeslagene (Åb 20,3). Derfor vil også fredens herredømme, udøvet gennem Israels virksomhed fra Zions bjerg oprette en lang, varig politisk fred.

Indtil da har verdensevangeliseringen imidlertid kun et direkte formål. Det er at kalde og samle endetidens udvalgte menighed ud af alle folk.

At Israel udgør det afgørende eskatologiske bindeled mellem verdens-evangeliseringen og oprettelsen af det messianske rige er en profetisk erkendelse, som er særlig spændende for vor generation. Jesus har sagt til jøderne: "Jerusalem skal nedtrædes af hedninger, indtil hedningernes (fastsatte) tider (nådetider) er til ende" (Luk 21,24). Dette er tankevækkende. For i året 1967 blev selve vor generation vidne til, hvordan Jerusalem i en forbavsende krig blev generobret af jøderne. For første gang siden byens ødelæggelse i år 70 e.Kr. er Israels hovedstad ikke længere nedtrådt af hedninger. Men Jom-Kippurkrigen i 1973 bragte en ny udvikling. På grund af de arabiske staters olieboykot er næsten alle folk på jorden ved at vende sig imod Israel som forudsagt af GT's profeter (Ez 38; Zak 12,3). Betyder det, at nådetiden for hedningerne, dvs. de for verdens-evangelisering fastsatte tider, også går mod afslutningen? Det tror jeg. Faktisk lægger vi mærke til det allerede i mange dele af verden. Er der da ikke mere nogen mening i at sammenkalde til internationale kongresser for verdens evangelisering? Jo. Det er netop, hvad der er!

Denne jord med alle folkeslag er bestemt til at blive omdannet til et kongerige, i hvilket Gud er den absolutte, af alle folkeslag anerkendte hersker. For kun sådan kan dens oprindelige bestemmelse gå i opfyldelse, nemlig at blive en god verden, rig på velsignelse, fred, retfærdighed, velstand og kulturel udfoldelse. Men mellem Gud og folkeslagene står et embede, som Gud selv har oprettet, det er præsterne, som er formidlere af hans anvisninger og velsignelser, og samtidig er de talsmænd for menighedens overtrædelser. Via præsterne skal kommunikationen mellem Gud og folkeslagene foregå efter en fastsat form. Det er Israels ubegribelige men samtidig også ukrænkelige kald, at varetage denne hierarkiske værdighed og opgave, der er tiltænkt dem. Gud selv binder sig til sit folk, stiller det under sin særlige beskyttelse og truer samtidig ethvert menneskeligt forsøg på af misundelse eller had at forgribe sig på dette sit folk: "Den, som rører jer, rører min øjeste" (Zak 2,12) (Beyerhaus 1976, 12-34).

Jeg finder, at Beyerhaus argumenterer meget mere alsidigt og helbibelsk end fx Sivertsen gjorde. Men Beyerhaus fastholder også Riget for Israel. Sammenligner man Sivertsens måde at tolke profetierne i GT med Beyerhaus' tolkning af profetierne, finder jeg, at der er sket en udvikling i Ordet og Israel som jeg bedst kan karakterisere med, at Sivertsen havde en tilbøjelighed til at give en rationalistisk og postulerende tolkning, hvor hans konklusion kunne virke vilkårlig, mens Beyerhaus i sin tolkning af GT's profetier har en mere åben tilgang, hvor han sætter profetierne ind i hele Bibelens kontekst. Man kan også sige, at Sivertsen flere gange på en tilfældig måde læste sin egen mening ind i en given tekst, mens Beyerhaus på en anden måde er villig til at lytte til den konkrete bibelske tekst.

I artiklen *Tusindårsriget* rejste Lundmark spørgsmålet, hvad ordene i Johannes' Åbenbaring 20,2-6 vil komme til at betyde for jorden, eftersom det er på jorden, det sker? Der må være tale om en tidsperiode, hvor Kristus med sin nærværelse griber ind i forholdene på jorden, og Satan kastes i afgrunden. To meget realistiske og grundvæsentlige forandringer i tilværelsen. Lundmark



understreger, at i al bibelfortolkning er det en uskrevet regel, at man først prøver, om den bogstavelige ordlyd har nogen mening, så at man kan opfatte det læste på nogen rimelig måde, og at det ikke kommer i direkte strid med grundsandheder i evangeliet. Lundmark spørger så, hvad der skulle være til hinder for at forstå udtalelsen om, at Satan bogstaveligt bliver bundet i afgrunden i tusinde år? Vi ved ikke, hvad afgrunden er, men vi ved, hvad tusinde år er. Vi ved ikke, hvad ildsøen er, men det er helt i harmoni med evangeliet, at noget sådant sker med Satan ved Kristi indgriben. Eftersom der ikke findes noget i evangeliet om Kristi gerninger, der kommer i strid med en sådan tolkning af Johannes' Åbenbaring 20,1-6, må vi holde fast ved troen på en tusindårig sabbat for jorden, hvor Kristus skal regere og Satan være bundet. Kristus skal være løven af Juda stamme, Kongernes konge og Herrernes Herre. Dette er en fremtidsudsigt, som vi på en realistisk måde kan se frem til (*Ordet & Israel* 3/1968, 44-45).

I artiklen *Tanker om Tusindårsriget* skrev Schmidt, at det er rigtigt, at forjættelserne til menigheden er af åndelig art. Men opfyldelsen af forjættelserne til menigheden udelukker ikke, at også forjættelserne til Israel skal opfyldes. Forventningen af et Tusindårsrige er mindre knyttet til fuldkommengørelsen af menigheden end fuldkommengørelsen af Israel, folkeslagene og hele skabningen, der sukker og er i veer endnu i denne stund (Rom 8,22). Når Kristus kommer, vil menigheden blive borttrykket til en himmelsk tilværelse, mens Israel som et omvendt folk vil blive Guds ejendomsfolk på jorden, gennem hvem frelsen skal komme til folkeslagene i Tusindårsriget. Gud udvalgte Israel som sit ejendomsfolk og gav dem rige forjættelser, men hovedsagelig forjættelser af dennesidig art (*Ordet & Israel* 9/1969, 153-154).

I en anden artikel *Tanker om Tusindårsriget* skrev Schmidt, at Guds løfter til Abraham (1 Mos 13,16; 22,17-18) ikke fuldt ud var gået i opfyldelse. Løfterne omfatter: 1. En himmelsk sæd (talrig som himlens stjerner). Er delvis opfyldt i menigheden. 2. En jordisk sæd (talrig som sandet ved havets bred). Er delvis opfyldt i jøderne. Ifølge Schmidt er der også 3. En sæd der skal herske over folkeslagene og 4. En sæd der skal bringe velsignelse til alle folk.

Når Kristus kommer igen, vil jøderne også få Abrahams tro i deres hjerter og blive arvinger til forjættelsen (Rom 11,26). Til den tid vil begge de to grene af Abrahams sæd komme til at herske over folkeslagene og blive en velsignelse for hele verden. Og forjættelsen til Abraham vil få sin fulde opfyldelse under Kristi regering i Tusindårsriget på jorden (*Ordet & Israel* 1/1970, 1).

Også Samuel Roswall behandlede emnet *Tusindårsriget*. Han gør det på en mere alsidig og helbibelsk måde end flere af de andre fremstillinger fra Ordet og Israels side. Roswall tilslutter sig *præmillenismen* (latin: præ = før; mille = tusind). Den forståelse hævder gennemgående et mere bogstaveligt og materielt syn på tusindårsriget og lærer, at dette først kan oprettes, når Kristus er kommet igen. Riget vil ikke være et resultat af en udvikling, men af en guddommelig intervention (Kristi genkomst). Da bindes Satan og Kristus regerer sammen med sine hellige. Det betyder samtidig en endelig opfyldelse af de bibelske profetier om et rige for et åndeligt genfødt Israel. Israels samling i det forjættede land er en forberedelse hertil. I sin fremstilling gør Roswall flittig brug af Beyerhaus' bog *Guds plan med Israel og folkene* (Roswall 1980, 48-73).

Sammenfatning af synet på Riget for Israel

Ordet og Israel lærer helt i overensstemmelse med klassisk kristendom, som vi fx finder i de lutherske bekendelsesskrifter, at Jesus Kristus ved sin lidelse, død, opstandelse og himmelfart har oprettet den



kristne kirke, som både jøder og hedninger bliver medlem af ved dåb og tro og fastholdes i den ved kristen oplæring. Ved henvisning til Romerbrevet 11,5-9 understreger Ordet og Israel, at der op gennem kirkehistorien til stadighed er jøder, der er blevet medlem af den kristne kirke. Ordet og Israel understreger, at frelsen af disse jøder ganske ligger på linje med frelsen for hedningerne. Dernæst understreger Ordet og Israel, at Paulus taler om en frelse af "hele Israel", altså folket som sådant (Rom 11,25-27). Det vil først finde sted, når hedningerne i fuldt tal er gået ind i Guds rige.

Ordet og Israel taler meget om Jesu genkomst, men jeg har ikke fundet en eneste artikel, der omtaler Matthæusevangeliet 25, hvor Jesus taler om verdensdommen. Ordet og Israel omtaler, at kirkens tid afsluttes med bortrykkelsen fra jorden (1 Thess 4,13-18). Dog må det tilføjes, at der i Ordet og Israel ikke er enighed om det nøjagtige tidspunkt for bortrykkelsen; jf. artiklerne i *Ordet & Israel* oktober 2000. Nogle mener, at bortrykkelsen sker nogen tid før Jesu synlige genkomst på Oliebjerget; andre mener, at bortrykkelsen er første led i Jesu synlige genkomst. Derefter vil Riget for Israel blive oprettet ved Jesu tilbagekomst til jorden den dag, Hans fødder bogstaveligt står på Oliebjerget (Zak 14,4-8), den dag om hvilken det hedder, at Herren skal være konge over hele jorden, for nu er Han blevet én og Hans navn ét (Zak 14,9). I de forskellige artikler, hvori Riget for Israel beskrives, er betoningen lidt forskellig. I nogle artikler ligger hovedvægten på, at Israel som folk tager imod Jesus som deres Messias, hvorefter jødefolket bliver missionerende og bringer evangeliet ud til de endnu unåede hedningefolk i verden. I andre artikler betones især, at Jesus bliver jødernes/Israels konge med Jerusalem som hovedstad, og i nogle artikler bliver Jesus konge over hele verden, så han bliver den egentlige hersker i Tusindårsriget, der bliver identisk med Riget for Israel.

Ordet og Israels missionssyn

I de tidligere omtalte *Grundregler for den danske Karmelbevægelse* hedder det i §3b: I det levende håb om Kristi genkomst at støtte arbejde for at bringe evangeliet om Jesus Messias til Israels folk. Da pastor Borchsenius kom med sine udtalelser om en særlig frelsesvej for Israel, således at der er to frelsesveje, fremsatte Ordet og Israels styrelse en erklæring med følgende indhold:

"På Guds Ords grund ved vi ikke nogen anden vej til frelse for noget menneske eller noget folk end omvendelse til og tro på Jesus Kristus, "uden hvem ingen kommer til Faderen". Men netop på Guds Ords grund forstår vi, at Israel som Guds ejendomsfolk har en særstilling i Guds frelseshusholdning, hvorfor vi ikke kan møde det og behandle det som ethvert andet folk. Vi beklager altså dybt pastor Borchsenius' udtalelser, samtidig med at vi glæder os over hans bøger om Israel og hans uskrømtede kærlighed til dette folk" (*Ordet & Israel* 11/1960, 180-182).

F. Thorngreen gav i sin artikel *For jøde først* en kraftig opfordring til som Paulus at forkynde evangeliet først for jøder og så for hedninger (*Ordet & Israel* 8/1974, 159-163). På Ordet og Israels årsmøde i 1977 talte B.T. Nielsen over *Kirkens mission og Israel*, hvor han betonedede betydningen af at forkynde evangeliet om Jesus for jøderne (*Ordet & Israel* 9/1977, 165-169).

I en folder *Hvad er og hvad vil bevægelsen* vedlagt *Ordet og Israel* 7/1978 står bl.a. følgende:

"Bevægelsen Ordet og Israel søger overfor det jødiske folk at være et vidne om Kristus og i kærlighed, forbøn og hjælp at stå i en tjeneste for Guds ejendomsfolk. Bevægelsens gerning øves i erkendelse af Jesus Kristus som eneste vej til frelse for alle mennesker, i bevidstheden om den officielle kristenheds skyld over for Israel og i lyset af Israels særlige stilling i Guds frelsesplan."



På årsmødet 1980 gav styremedlem Jan Frost en principiel redegørelse for følgende spørgsmål: Hvordan stiller Ordet og Israel sig til mission blandt jøder? Driver Ordet og Israel selv mission? Hvori består forskellen mellem Ordet og Israel og de almindelige evangeliske Israelsmissionsselskaber? Frost fastslog til indledning, at Ordet og Israel ikke ville have noget andet syn på mission og jødernes omvendelse, end det syn Den hellige Skrift har. Jesus er vejen, sandheden og livet; ingen kommer til Faderen uden ved ham (Joh 14,6), og der er ikke frelse i nogen anden end Jesus (ApG 4,11-12). Der er kun én vej til frelse for alle mennesker, og hans navn er Jesus. Her er der "ingen forskel på jøde og græker" (Rom 10,12). Ordet og Israels grundlæggere udtrykte det således i bevægelsens arbejdsprogram af 1954: "Under mottoet "Skriften kan ikke rokkes" er det bevægelsens formål på den apostoliske trosbekendelses grund: i det levende håb om Kristi genkomst at støtte arbejde for at bringe evangeliet om Jesus Messias til Israels folk."

Tro mod Jesu befaling forkyndte de første kristne evangeliet efter princippet: for jøde først og så for græker. Men ikke alle jøder tog imod evangeliet. Mange forkastede det. Derfor måtte apostlen Paulus sige det sådan i synagogen i Antiokia: *"Det var nødvendigt, at Guds ord først skulle tales til jer; men siden I forkastede det, og ikke agter jer selv værdige til det evige liv, se, så vender vi os nu til hedningerne"* (ApG 13,46). Og mens evangeliet gik sin sejrsgang blandt hedningefolkene og spredte lys i det hedenske mørke, blev Jerusalem lagt i ruiner og folket drevet i landflygtighed. I det første århundrede føler den kristne menighed sig endnu stærkt knyttet til det jødiske folk. Mange af de kristne var jo selv endnu jøder. I det andet og tredje århundrede præges kirken mere og mere af hedninge-kristen dominans. Først i 300-tallet, hvor kejser Konstantin den Store tager skridt i retning af at gøre kristendommen til statsreligion, brydes forbindelsen mellem kirken og synagogen. Herefter bærer den officielle kristne kirkes holdning til det jødiske folk overskriften: Under Guds forbandelse – et forkastet folk. Jerusalems ødelæggelse og adspredelsen beviser det. Jøden oplever nu, at den kristne mission er blevet til tvangsdåb eller forfølgelse. Det blev til mange og mørke århundreder. Historien om den kristne kirkes holdning til det jødiske folk, og dermed historien om kirkens mission blandt jøder, blev til intet mindre end en tragedie.

Og her står vi så. I hjertet bærer vi en nød og bøn om tilgivelse for kirkens skyld. Og vi søger en vej at gå på. For nogle blev det alene til en genoptagelse af den traditionelle Israelsmission med urkirkens missionspraksis som forbillede. For andre – deriblandt Ordet og Israels grundlæggere – gik vejen gennem en nybesindelse på det profetiske ord. Disse har lært os at læse og besinde os på de ord, kirken glemte, hvorfor den på trods af apostlens advarsel blev "kloge i egne tanker" og dermed ført på vildspor (Rom 11,25).

I Bibelen lærer vi, at jødernes forkastelse af evangeliet skal ses i frelseshistorisk perspektiv. I Romerbrevet 11 forklarer apostlen Paulus det således: *"Jeg vil nemlig ikke, at I skal være uvidende om den hemmelighed, brødre! (for at I ikke skal være kloge i egne tanker): at der er kommet forhærdelse over en del af Israel"* (v. 25). Denne forhærdelse var villet og virket af Gud. Ifølge Johannesevangeliet 12 var jødernes forkastelse af Jesus Messias den direkte følge af folkets delvise forhærdelse. Der blev lagt et dække over evangeliet, og *"lige til den dag i dag er det samme dække blevet ved at hvile over oplæsningen af den gamle pagt uden at tages bort; thi kun i Kristus bliver det fjernet"*, skriver Paulus (2 Kor 3,14-15).

Sendelsen til jøderne har været en sendelse til et delvist forhærdet folk. Men jødernes forhærdelse rummer en frelseshistorisk hemmelighed. *"Ved deres fald er frelsen kommet til hedningerne"* (Rom



11,11). I jødernes forhærdelse og fald ligger der således et kald til at virkeliggøre Jesu befaling om at forkynde evangeliet for alle folkeslagene. For efter Guds ord vil forhærdelsen blive ved at hvile over det jødiske folk *"indtil hedningerne fuldtalligt er gået ind; og så skal hele Israel frelses, som der står skrevet"* (Rom 11,25-26).

Hedningemissionen har således et dobbelt mål. For det første at forkynde evangeliet til tro på Jesus så mennesker må blive frelst. For det andet at jøderne gennem hedningernes antagelse af evangeliet og tilbedelsen af Abrahams, Isaks og Jakobs Gud, - som Paulus udtrykker det - derved må *"kunne ægges til skinsyge"* (Rom 11,11).

Følger der nu ikke heraf, at vi i den nuværende tid alene skal koncentrere os om hedningemissionen? Nej. Så sandt vi elsker det jødiske folk med Kristi kærlighed, vil denne kærlighed også inden for vor bevægelses rammer – *for det første* – finde sit konkrete udtryk i, at vi vil arbejde med på indhøstningen af den rest som i denne nuværende tid er tilbage *"i kraft af en nådes-udvælgelse"* (Rom 11,5). Derfor har vi i mange år støttet bibelspredningen i Israel. Derfor støtter vi den jødekrig alliance. Derfor søger vi at udbygge forbindelsen til de messianske menigheder i Israel. Og ingen skal være i tvivl om, at så langt Gud åbner døre og lægger gerninger til rette for os, vil vi af hjertet søge at være tro i det kald, også vi har fået: at bringe evangeliet til det jødiske folk.

Men denne tjeneste vil vi øve i erkendelse af den frelseshistoriske virkelighed, at løftet om *hele* Israels åndelige genoprettelse og frelse er knyttet til endetidens begivenheder (Matt 24,24; Rom 11,25). Derfor bliver vor opgave – *for det andet* – at være med til at berede vejen og forberede folket på den store dag, hvor Abrahams, Isaks og Jakobs Gud selv vil udgyde nådens og bønnens Ånd over Davids hus og Jerusalems indbyggere, *"så de ser hen til ham, de har gennemboret"* (Zak 12,10).

Dette vil vi gøre på to måder. *For det første* vil vi arbejde for, at den kristne menighed må få Bibelens syn på Israel. Som den uundgåelige følge af jødernes forkastelse af evangeliet, kom Jerusalem på hedningernes hænder. Men Herrens ord taler om, at Guds udvælgelse af Israels folk og land stadig står ved magt. Jesus lovede sine disciple, at hedningernes herredømme over Jerusalem kun skulle være *"indtil hedningernes tider er til ende"* (Luk 21,24). Som altid er Jesu ord i nøje overensstemmelse med GT's profetiske skrifter. Her læser vi detaljerede forudsigelser om Israels adspredelse, og her finder vi herlige løfter om folkets samling i det forjættede land, fordi Israel stadig er *"elsket for fædrenes skyld"* (Rom 11,28). Ved udgangen af Egypten, ved pagtslutningen på Sinaj, gennem sine hellige profeters mund og ved den moderne stat Israels oprettelse i 1948 har Herren stadfæstet sine løfter til Abraham: *"Jeg giver dig og dit afkom efter dig din udlændigheds land, hele Kanaans land, til evigt eje, og jeg vil være deres Gud"* (1 Mos 17,8).

For det andet ser vi det som vort kald at tage aktivt del i bortrydningen af den hob af unødvendige anstødsstene, som kirken ned gennem historien har spredt på vejen mellem kirken og synagogen. Derfor støtter vi genopbygningen af Israels land. Derfor engagerer vi os i rent humanitære hjælpearbejder, og derfor vil antizionismen og antisemitismen (som jo dybest set er eet og det samme) altid finde os som sine afgjorte modstandere.

Mange vægrer sig ved at tage del i en tjeneste som denne, der i så høj grad er af forberedende karakter. Men så langt Herren har givet os lys over Ordet, kan vi ikke se, at det kan være anderledes. Kristi kærlighed tvinger os. Og vi vil gøre det alt sammen med en bøn på vore læber. Bønnen om Jerusalems fred (*Ordet & Israel* 9/1980, 165-168). Så langt Jan Frost.



Ordet og Israels jødemission – de messianske menigheder

Allerede ved stiftelsen i 1946 havde Ordet og Israel kontakt med jøder, der troede på Jesus som Messias. Bevægelsens to første ansatte, kontorsekretær Marianne Goldmann og rejsesekretær Henry Seligmann, var selv jødekristne. Men samtidig var der også i Ordet og Israel en vis skepsis over for de nye messiansk-jødiske menigheder, der langsomt opstod i Israel. Da Frode Thorngreen i bladet *Ordet og Israel* skulle besvare spørgsmålet, om "messianske jøder" var en vranglære, gav han et noget overfladisk svar, hvor han konkluderede: "Meget tyder på, at "de messianske jøder" ligesom Rabinowitsch "kristne synagoge" er for tidlig fødte børn, der ikke er levedygtige" (*Ordet og Israel* 4/1960, 63). Den vurdering kom historien til at vende op og ned på. Især én begivenhed blev en milepæl. I juni 1978 rejste landssekretær Per Weber og bestyrelsesmedlem Samuel Roswall til Israel for at få bedre kontakt til landets messianske jøder. Rejsen blev et gennembrud (*Ordet & Israel* 5/2021, 26). Blandt de mange messianske jøder, de mødte, var Menahem Benhayim, der var sekretær for Den Jødekristne Alliance i Israel, og Victor Smadja, der ledte den messianske menighed på Prophet Street i Jerusalem. Allerede i septembernummeret 1978 bragte *Ordet & Israel* en artikel af Menahem Benhayim, og i 1980 var han taler ved sommerstævnet. Da Ordet og Israel i 1981 udsendte Ellen Hessellund og Krista Jensen (senere Andersen) til et diakonalt arbejde i Jerusalem, begyndte de at komme i Victor Smadjas menighed. I 1984 blev samarbejdet udbygget, da Krista Jensen blev fast tilknyttet menigheden som diakon.

Da Ordet og Israel havde fået et meget positivt syn på de messianske jøder, indledte de et nært samarbejde med flere menigheder, som de også understøttede økonomisk (*Ordet & Israel* 7/1992, 156), ligesom de understøttede deres teologiske uddannelse *Israel College of the Bible* (*Ordet & Israel* 1/2014, 3; 2/2014, 7). Man kan overveje, om denne nyopdagelse af betydningen af messianske jøder omkring 1978-1980 i realiteten ikke er en tilbagevenden til det syn, som Bartholdy fremstillede i 1946 om en "hebraisk kirke i Israels land". Det kunne se ud til, at Ordet og Israels nye generation (Samuel Roswall, Per Weber, Bent Ryborg og Jan Frost) her vender tilbage til et syn, stifterne havde i 1946, men som i de mellemliggende år var blevet glemt (især med Thorngreens beskrivelse af messianske jøder som "for tidligt fødte"!).

I 75-års jubilæumsnummeret skrev Ole Andersen om fællesskabet med og de gode relationer til de messianske jøder med følgende ord:

"Fællesskabet med messianske jøder er meget vigtigt for Ordet og Israel. Af tre grunde: 1) Messianske jøder har samme tro som os på Jesus som Messias. Det Nye Testamente lægger stærk vægt på fællesskabet mellem jøder og ikke-jøder, der tror på Jesus (fx Ef 2). 2) Messianske jøder kan give os stor inspiration, ikke mindst når det gælder Bibelens jødiske baggrund. 3) Som hedningekristne har vi fået del i Israels åndelige goder, først og fremmest Messias og Bibelen. Derfor skylder vi at dele vores goder med dem (Rom 15,25-27). Desuden er kirkens antisemitisme gennem historien en væsentlig årsag til, at nogle messianske jøder i dag har det svært. Derfor bør vi støtte dem. Fællesskabet med de messianske jøder kommer til udtryk på flere måder. For det første opfordrer vi kristne til at bede for Israel og de messianske menigheder. For det andet ønsker vi at have personlige relationer til messianske jøder. For det tredje støtter vi dem økonomisk. Messianske menigheder i Israel er meget forskellige. Nogle ligger teologisk ret langt fra os. Andre har vi fælles bibelsyn og israelssyn med. Uanset kulturelle og andre forskelle glæder vi os meget over fællesskabet med de mange menigheder" (*Ordet og Israel* 5/2021, 26).

Som en naturlig følge af hele Karmeltanken fremtrådte Ordet og Israel ikke som et selvstændigt missionsselskab i Israel. De valgte en anden vej, nemlig ved at understøtte de messianske jøder både



åndeligt ved forbøn og ved økonomisk og praktisk hjælp drev Ordet og Israel aktiv mission blandt jøder i Israel. Og når danske volontører var aktive i et diakonalt projekt, kom de samtidig i en messiansk menighed, hvor de ydede aktiv hjælp til fx børne- og ungdomsarbejde, lejrarbejde, lovsangsgrupper, bibelgrupper og bedemøder. Nogle volontører var direkte ansat som sognemedhjælpere i en messiansk menighed. Dermed var de med til at fremme jødemission. Når Ordet og Israel drev jødemission på den måde, blev de jøder, der kom til tro på Jesus og blev døbt, ikke adskilt fra deres folk, som de stadig ønskede folkeligt og kulturelt at være en del af.

Jeg vil nu give et konkret eksempel på, hvordan Ordet og Israel understøttede messianske jøder og menigheder. I anledning af Ordet og Israels 75-års jubilæum i 2021 igangsatte Ordet og Israel en jubilæumsindsamling til støtte for de Jesus-troende jøder i Israel. Indsamlingen gav mulighed for at sende 390.000 kr. til messianske jøder. Pengene gik til følgende formål:

- En hebraisk skole for børn fra messiansk-jødiske familier. Skolen drives uden statsstøtte, og mange af familierne har begrænsede økonomiske ressourcer.
- En nystartet messiansk menighed i en forstad til Jerusalem, som havde stort behov for indretning af deres nye lokaler.
- Et 10-ugers discipelskabskursus, der skal udruste unge israelere inden deres værnepligt.
- Lokaler til en messiansk menighed i SydIsrael, der må holde gudstjenester under åben himmel i en park.
- Udstyr og istandsættelse af lokaler til Yuval Musik og Kunstcenter, der tilbyder undervisning og fællesskab for messianske børn og unge.
- Studielegater til unge messianske jøder, der ønsker at uddanne sig på Israel College of the Bible, men ikke selv kan betale uddannelsen (*Ordet & Israel* 9/2021, 28).

Igennem en længere årrække har antallet af Jesus-troende jøder været voksende i Israel. En af årsagerne til det er givetvis den forbøn og økonomiske støtte, som Ordet og Israel har givet til messianske menigheder. Hvor stor betydning Ordet og Israels indsats har haft for væksten af Jesus-troende jøder er umuligt at sige.

Men Ordet og Israels missionsarbejde var mere end at understøtte de messianske jøder og menigheder. Ordet og Israel ønskede også at gøre et præevangeliserende arbejde. På grund af den måde jøderne er blevet behandlet på i forskellige kristne lande op gennem historien, har mange jøder fået en stor skepsis og mistro til både kristne mennesker, den kristne kirke og dermed evangeliet. Det er denne modstand og modvilje Ordet og Israel vil nedbryde ved det meget store og omfattende socialt-diakonale arbejde, bevægelsen har gjort i Israel i mange år, og som senere i artiklen vil blive beskrevet. Her skal blot nævnes, at udover at hjælpe mennesker i nød vil Ordet og Israel ved det socialt-diakonale arbejde konkret vise jøder, at der er kristne mennesker, der vil jøder det godt og dermed åbne disse mennesker for evangeliet, når de møder det fx ved de messianske menigheders forskellige missionerende aktiviteter.

Men det at være aktiv i et diakonalt arbejde gav samtidig gode muligheder for at komme til at tale med et menneske om Bibelen og Jesus. Det vil jeg give et eksempel på. Judy Skovholm Jochumsen var ansat i Ordet og Israels social-diakonale arbejde i Jerusalem. Som en del af det arbejde besøgte hun en ældre dame, som oprindeligt kom fra Sovjetunionen, men nu havde boet i Israel i mange år.



For hende havde det været meget vanskeligt at være jøde i Sovjetunionen. Hun modtog flere trusselsbreve og turde ikke lægge sig til at sove om natten. Da hun gik til politiet, trak de bare på skuldrene og sagde, at de jo ikke kunne putte alle i fængsel. Så fik hun mulighed for at emigrere til Israel, men hun måtte efterlade sin lejlighed med møbler og det meste af sine ejendele i Sovjetunionen. Denne russiske kvinde, der hedder Esther, besøger Judy en gang om ugen. Hun køber ind for Esther, da hun ikke kan magte det. Judy har også været med Esther til undersøgelse på sygehuset nogle gange, ligesom hun hjælper Esther med at gøre rent nogle af de steder, hun ikke selv kan klare. Judy er glad for sit diakonale arbejde i Israel og fortæller om en af sine gode oplevelser, som hun havde med en kvindelig kollega på et af de steder, hvor hun arbejder:

”Vi kom snart til at tale rigtig godt sammen. Hun kommer fra en religiøs familie, men er meget uvidende om, hvad der står i Det Gamle Testamente. Hun ved også, at jeg er kristen. Efterhånden begyndte hun at spørge mere og mere om, hvad jeg tror på. Jeg måtte så fortælle hende, at jeg tror på, at Jesus er Messias. Indimellem gav det anledning til nogle vældige diskussioner. En dag fortalte hun mig, at hun havde fundet ud af, at hun ikke måtte tale med mig, fordi jeg er kristen, men samtidig gav hun mig lov til at vise hende nogle bibelvers i Det Gamle Testamente, der handler om Jesus. Siden dengang har vi ikke talt meget om det. Hun har spurgt lidt til menigheden, jeg kommer i, men vil ikke med derud. Jeg må så bare regne med, at Guds ord ikke vender virkningsløst tilbage” (*Ordet & Israel* 11/2004, 10-13)

Mission eller samtale

I studiebogen *Israel og kirken* udgivet af den Nederlandske Reformerte Kirke, oversat af Thorngreen, udgivet af Ordet og Israel med et anbefalende forord af G. Bartholdy står der bl.a. følgende under overskriften *Mission eller samtale*:

”Takket være en ændring i den teologiske tænkning blev enheden af GT og NT stærkere betonet. En fornyet opmærksomhed på GT bragte mere hovedelementerne for den gammeltestamentlige gudsåbenbaring til udfoldelse. Således blev det tydeligt, at det her drejer sig om den samme Gud, der åbenbarer sig i begge testamenter eller pagtsbøger. Som følge heraf kunne Kristus ikke mere ses udelukkende som virkeliggørelsen af, hvad nogle tekster i GT har forudsagt, men han fremtrådte nu som opfyldelsen af, hvad Guds hensigt med såvel *Thoraen* som Israel havde været. Dette førte til en fordybet og mere ærefrygtsfuld agtpågivenhed over for pagtsfolket. Denne ærbødige agtpågivenhed giver sig udslag i tilbageholdenhed over for det at drive missionsvirksomhed mellem dette folk på samme måde, som man gør det blandt hedenske folkeslag. Dermed tænker vi ikke engang i første række på den aggressive metode, hvormed vi optræder som de alene vidende, der nu belaver sig på at undervise de uvidende og fremtvinge deres omvendelsesnidkærhed. Det drejer sig nemlig her ikke blot om et taktspørgsmål. Det drejer sig om en principiel forskel. Det går nemlig ikke an at stille pagtsfolket på linje med de andre folk. Vi tør nemlig ikke sige, at det ”også” hører til de folk, som missionen ifølge missionsbefalingen skal rettes imod. Det lille ord ”også” forekommer ganske vist i Bibelen, men det hentyder da altid til folkene! ”*For jøde først og så for græker*” (Rom 1,16) må ikke læses omvendt: for græker og ”også” for jøde.

Naturligvis er det sandt, at kirken, også når den henvender sig til jøderne, må handle i overensstemmelse med den missionskarakter, der er en del af dens væsen. Men den må henvende sig til Israel på en ganske anden måde end til de andre folk. Den dybeste grund hertil er, at også Israel ifølge sit væsen har fået pålagt opgaven at drive mission, nemlig derved, at det for de øvrige folk skal være et vidnesbyrd om Guds frelse. Dette er brodden i at være udvalgt til en missionsopgave, som vi allerede tidligere har talt om. Hvor godt apostlene forstod dette, da jøderne vægrede sig ved at tage mod Messias! De fastholdt alligevel, at det var Israels opgave at være et lys for hedningerne til deres frelse, lige til jordens ende, således som Esajas havde sagt til dem (Rom 2,19-24). Og da folket som helhed afviser dette, vil Paulus i nødtilfælde være Israels stedfortræder, og så vil – i hans person – dette folk alligevel gå til hedningerne. For planen med Guds udvælgelse vil i alle tilfælde blive virkeliggjort (ApG 13,46).

Derfor må kirken minde den ældre broder om en pligt, der ikke må forsømmes. Al frelsesforkyndelse begynder i Jerusalem og *Thoraen*, Herrens instruks, vil udgå fra Jerusalem (Es 2,3). Når denne broder engang går ind under sin særlige opgave, vil hans vidnesbyrd til sidst nødvendigvis blive et vidnesbyrd om



Messias, om hans egen Messias. Derom er kirken, den yngre søster, fuldt overbevist. Altså kan kirken ikke tillade sig at tale som til en uvidende. Det jødiske folk vil med rette tilbagevise en sådan tale. Det sømmer sig kun for den yngre søster at begynde en samtale med den ældre broder.

Når vi siger det sådan, er det tydeligt, at individualismen i mødet med Israel, der medførte, at det udelukkende var den enkeltes personlige omvendelse til Jesus Kristus, der stod i forgrunden, tillige er trådt i baggrunden. Ikke sådan at der skulle gives en undtagelse fra den regel, at menneskenes redning alene ligger i det eneste navn, der er givet under himmelen (ApG 4,12; 15,8-11). Men det er tydeligt, at det her i første række drejer sig om et hele, om en samtale mellem hele kirken og hele Israel. Og derfor menes der med "samtale" ikke en mat og fersk snakken med hinanden, men en samtale i den dybeste betydning af ordet, en proces, hvorved hjerterne åbner sig for hinanden, og gnisten springer over ved Åndens berøring. I enhver god samtale må man i første række være parat til at høre. Her må det sikkert ske med ærbødighed.

Kirken må her gøre en meget forsigtig for ikke at sige ængstelig begyndelse, idet den igen regner med den kendsgerning, at Israel er blevet bevaret blandt folkene. Den må blive sig denne kendsgerning bevidst og begribe dens betydning. Før samtalen kan få karakter af fuld åbenhed og kan føres fra hjerte til hjerte, må et bjerg opbygget af århundreders mistro først fjernes.

Vi kan endda gå et skridt videre og se vort forhold til Israel i økumenisk lys, idet vi betragter adskillelsen mellem kirken og Israel som det første brud inden for det ene legeme - nemlig Guds menighed. Israel var økumeniens vugge. Dette begreb er så nært forbundet med Israel, at en økumenisk bevægelse afskærer sig fra sit eget udspring, når den ikke beskæftiger sig med forholdet til dette folk. For uden Israel kan kirken ikke opleve det fulde mål af sin økumeniske karakter."

Da jeg havde læst afsnittet *Mission eller samtale* i skriftet *Israel og kirken*, sad jeg med nogle kritiske spørgsmål. Jeg læste så artiklen *Samtale eller Mission* af provst Anker Vestergaard, der havde sat ord på mine kritiske spørgsmål (*Ordet & Israel* 8-9/1962, 140-143). I det følgende vil jeg bringe Vestergaards og mine kritiske indvendinger: Der påstås en principiel forskel i at bringe evangeliet til jøder og hedninger, men der gives ikke et overbevisende argument for den påstand. Det hedder, at den jødiske menighed og den kristne menighed bør regne hinanden for den ældre broder og den yngre søster. Også uden begrundelse.

Udviklingen i afsnittet om samtale eller mission konkluderes derhen, at kirken over for Israel må vælge samtalsens form, endda "gøre en meget forsigtig for ikke at sige ængstelig begyndelse", ikke direkte missionere og forkynde – kirken "kan ikke tillade sig at tale som til en uvidende". Kirken bør "betragte adskillelsen mellem kirken og Israel som det første brud inden for det ene legeme, nemlig Guds menighed."

Enhver, der kender lidt til jødedom og kristendom i sammenligning med og i modsætning til alverdens religioner – til den organiske sammenhæng mellem GT og NT – til den enkle kendsgerning, at det var Jahve, der ved profeterne gav folket de messianske forjættelser og gav disse deres ja og amen i tidens fylde ved Ham, der blev født af den jødiske jomfru Maria, vil hurtigt indrømme, at der her er sagt en række sandheder. Slægtskabet mellem kirken og Israel er umiskendeligt. Hvor nært det er, og hvilke konsekvenser det medfører, er spørgsmålet. Slægtskabet kan underbetones eller overbetones, det første er muligvis kirkens synd, det sidste synes at være fristelsen for skriftet *Israel og kirken*. Hvis det fristende synspunkt glider videre, kan det blive skæbnesvangert og blive til indrømmelse af to frelsesveje til Gud, en jødisk og en kristen, hvilken konsekvens Israel-elskeren, forfatteren, pastor Borchsenius, Randers, et par gange har udtalt sin tilslutning til, referaternes rigtighed forudsat.

Over for denne principielle indstilling i kirkens forhold til Israel: samtale, ikke mission, sådan som mission sædvanligvis opfattes og må opfattes, har jeg nogle indvendinger, indtil jeg overbevises af klarere argumenter end dem, skriftet *Israel og kirken* rummer.



Først må jeg konstatere, at i sin prisværdige iver for at fremhæve sammenhængen og slægtskabet mellem GT og NT, altså Israel og kirken, mislykkes det i nogen grad for skriftet *Israel og kirken* at klargøre forskellen eller afstanden mellem de to. Hele det omhandlede spørgsmål vil få slagside, hvis ikke forskellen fremhæves lige så stærkt og klart som slægtskabet. Altså minder jeg om nogle af de velkendte hovedpunkter:

at der er tale om en gammel pagt og en ny pagt (jf. nadverordene), en "bedre pagt",
at fordi Jesus var Guds søn og dermed fuldkommen Guds åbenbaring, skal dermed al tidligere åbenbaring, også gennem profeterne og historien, forstås i og ud fra Jesus (Joh 5,39-40),
at Jesus selv aldeles tydeligt kaldte sig "vejen, sandheden og livet" (der kommer ingen til Faderen uden ved Ham!), og at Han over for de gamles lovforståelse satte sit energiske: "Men jeg siger eder!".

Over alt dette lå der for jødefolkets øjne et "dække", men for kirken er dækket taget bort, og det vil være at lægge et nyt dække over kirken, hvis man i misforstået nidkærhed bevidst eller ubevidst, fortier eller tilslører afstanden mellem Israel og kirken.

Dernæst er der noget i mig, der reagerer ved udtrykkene: den ældre broder (Israel) og den yngre søster (kirken). Når vi som kristne må fastholde – uden undtagelser – at Jesus Kristus er den eneste vej til Gud, indser jeg trods alt ikke berettigelsen af broderskabets meget intime billede, og kan ikke finde det brugt i NT, snarere tværtimod.

Her kommer nu en tredje indvending, lige så afgørende som de to første, men i nøje konsekvens af dem, nemlig hedningemissionens førstemand *Paulus*. Hvis Israel og kirken var broder og søster, og søsteren ikke må missionere direkte, kun samtale, forsigtigt endda, med broderen, hvorfor skulle så "broderen" Saulus igennem en så gennemgribende omvendelse som den uden for Damaskus? Hvorfor kunne en stiltfærdig samtale ikke gøre det? Og hvorfor fulgte Paulus altid den missionspraksis på sine rejser at gå til jøderne først? Kan man læse beretninger i Apostlenes Gerninger om hans møde med sine landsmænd, som om han *kun* samtalede – forsigtigt – med dem og ikke forkyndte direkte om Jesus, altså prædikede – vel at mærke omvendelse til Jesus Kristus? Kan nogle finde den principielle forskel i hans missionspraksis? Et fordomsfrit studium af missionsrejserne vil vistnok gøre den moderne opfindelse af: samtale i stedet for mission mere end tvivlsom.

Samtale i den "tekniske" betydning har en forudsætning, som ikke kan indfries, nemlig at den foregår på lige fod. Kirken kan – og bør – samtale på lige fod med alle dens egne folk og repræsentanter, trods adskillelse i konfessioner, i tænkning og gudstjenesteordninger. Men går vi uden for kirken, ligger sagen straks anderledes. Der kan vi selvfølgelig samtale i almindelig forstand, men vi må samtidig missionere og forkynde direkte. Missionsbefalingen er over os. En missionær er ikke en bedrevidende over for en uvidende, men et menneske med det glade budskab, som skal bringe det videre til jøder som til hedninger.

"Al frelsesforkyndelse begynder i Jerusalem", siger studiebogen *Israel og kirken*. Ja rigtigt, men unægtelig som NT mener det ord: med Jesus Kristus korsfæstet og opstanden i Jerusalem og derefter apostlenes forkyndelse og vidnesbyrd derom lige fra Jerusalem!

Her bringes så følgende:

"ET SVAR TIL PROVST VESTERGAARD

I en i øvrigt meget velvillig og ret indgående omtale af den af "Ordet og Israel" udgivne studiebog: *Israel og Kirken*, har provst Anker Vestergaard, Lemvig, i Kr. Dagblad, den 29. juni d.å. udtalt sin betænkelighed



ved de tanker, der fremsættes i afsnit 3, side 33 flg. "Mission eller samtale". Denne betænkelighed næres sikkert af mange andre i vor kirke, og provst Vestergårds spørgsmål fortjener utvivlsomt en alvorlig overvejelse.

Vi skal ikke her komme nærmere ind på den betydning, som al samtale har for al mission, men fremsætte nogle betragtninger over den af Paulus udtalte grundsætning, som han utvivlsomt har praktiseret i sin missionsvirksomhed, at denne må stå i forbindelse med "at blive grækeren en græker" og "jøden en jøde". Altså en tydelig forskel mellem den samtale, der må føres med grækeren (Paulus i Athen) og samtalen med jøden, som Paulus indgående har udviklet dette i Romerbrevet kap. 9-11. Der gøres her en meget betydningsfuld forskel mellem den "rest" af Israel, det "nådesudvalg", der er blevet tilbage til den nærværende tid, hvor Evangeliet er bestemt til at forkyndes for hedningerne således, at disse som "de sidste" skal frelses fremfor "de første", altså jøderne, som Jesus siger, at "de sidste" (hedningerne) skal blive "de første" og "de første" (jøderne) "de sidste".

Adskilt fra det ovennævnte "nådesudvalg" taler Paulus om en frelse af "hele Israel", altså folket som sådant, der først vil finde sted, når hedningerne i fuldt tal er gået ind i Guds rige. Frelsen af det omtalte "nådesudvalg" ligger for Paulus ganske på linje med frelsen for hedningerne. Herom har han jo klart udtalt, at i den henseende er der ingen forskel mellem jøde og græker, og det er herom, han udtaler, at frelsesmæssigt set drejer det sig om hjertets omskærelse i ånd som udtryk for den Abrahamstro, der er forbilledligt for den kristne menighedstro i én grad, at Paulus kan kaldes den troende Abraham for fader både til de omskårne og uomskårne, den ægte Abrahamstro, Jesus ved forskellige lejligheder priste højt i modsætning til den udvortes. Evangeliets budskab om nyt liv – evighedslivet – må fremholdes over for den enkelte jøde på lignende måde som Jesu kaldelse af de 12 udvalgte apostle. Noget andet er imidlertid den frelse af hele Israel, Paulus omtaler som noget fremtidigt. Denne "fremtid" er, for os at se, rykket så nær ind på livet af os ved folkets samling og staten Israels oprettelse. Dette medfører, at samtalen med Israel må komme i forgrunden på en ganske særlig måde. Det hænger sammen med, at folket er elsket for "*fædrenes skyld*", og at de engang skal indpodes i det oliventræ, som de af natur tilhører, fordi nådegaverne og sit kald til dette Hans udvalgte folk fortryder Gud ikke. Det går selvfølgelig ikke an her på udvortes og håndgribelig måde at tale om to frelsesveje, da Jesus klart taler om sig selv som den eneste ven til Gud. Men på den anden side er det umiskendeligt, at Jesus som Messias (Kristus) har et naturligt tilknytningsforhold af ganske enestående art til Israels folk. Jesus kom til sit eget og blev ved sin fødsel ihukommet som opfyldelsen af Guds med ed bekræftede pagt med Abraham (Luk 1,72 -79; jf. 54-55). Ja, vi har selve englen Gabriels tilsagn om, at Gud Herren vil give Ham Davids, Hans fars trone, og Han skal blive konge over Jakobs hus evindeligt. Heraf må følge, at jødens vej til Kristus som folkets Messias må blive af anden art end hedningens. For så vidt kan der med rette tales om to veje til Kristus og samtidig kun en vej til Gud. Den må føre til oprettelsen af et synligt Gudsrige. Først herved kommer den genoprettelse af riget for Israel, som apostlene så hen til, og Jesus bekræftede, om end som noget fremtidigt, ApG 1,6-7, og som Peter øjensynligt senere henviser til i ApG 3,19-21. Ord som disse lader sig ikke åndeligt omtyde og anvende på kirken, enten må man tro dem, som de lyder, eller forkaste dem. Kirken har været, og er det stadig, alt for tilbøjelig til at omtyde og åndeliggøre både disse og de mangfoldige andre lige så klare forjættelser om et kommende herlighedsrige i Israel. Herren taler gang på gang ganske håndgribeligt om: *mit land, mit folk, min by*. Og vi har Jesu ord for, at Skriften, altså GT, ikke kan omstødes.

Forholdene i Israel har, som ovenfor nævnt, forandret sig på en sådan måde, at "Ordet og Israel" ser det som sit kald, netop i denne henseende, på en særlig måde at blive jøden en jøde, og give udtryk for det, ikke blot ved åbent at vedkende sig forjættelserne til folket, men også ved efter evne at støtte landets genopbygning. Og vi føler os her trygge og i overensstemmelse med profetien i Ez36.

I grell modsætning til hedningerne skal jøderne, når de kommer til tro på Jesus, som deres både åndelige og nationale Messias, vende *tilbage* til en årtusind gammel udvælgelse, som Gud aldrig har forandret, endsige fragået. Den står i dag lige så ubrudt, som da Herren ved Jeremias erklærede den lige så urokkelig som Hans naturpagt med dag og nat.

Medens det rige, som hedninger sammen med "nådesudvalget" af Israel går ind i, er oprettet ved Kristi opstandelse og Hans himmelfart, altså ved Hans bortgang fra jorden, og skal afsluttes med vor bortrykkelse fra jorden, vil riget i Israel først blive oprettet ved Hans tilbagevenden til jorden den dag, Hans fødder bogstaveligt talt står på Oliebjerget (Zak 14,4-11), den dag, om hvilken det hedder, at Herren skal være konge over hele jorden, for nu er Han blevet én og Hans navn eet (Zak 14,9).

Forhåbentlig vil provst Vestergård i ovenstående finde klare argumenter, som han har savnet i studiebogen "Ordet og Israel" (Ordet & Israel 8-9/1962, 143-145).



Jeg finder afsnittet *Mission eller samtale* i studiebogen *Israel og kirken* teologisk uklart, og jeg finder ikke Ordet og Israels bestyrelses svar til provst Vestergaard tilstrækkeligt klargørende. Det er min vurdering, at Ordet og Israel med udgivelsen af studiebogen *Israel og kirken* og delvis også svaret til provst Vestergaard på daværende tidspunkt havde et noget uklart missionssyn. Heldigvis viser læsningen af senere mere end 60 årgange af bladet *Ordet og Israel* og nye bogudgivelser på forlaget Ordet og Israel, at uklarhederne i det tidligere missionssyn er blevet erstattet af et klart bibelsk missionssyn. Forhåbentlig og formodentlig er min vurdering også rigtig, at i dag ville Ordet og Israel på sit forlag ikke have udgivet studiebogen *Israel og kirken* med et anbefalende forord af en af sine ledere. Der skulle imidlertid gå hele 34 år, før en fra ledelsen lagde afstand til og udtalte en forholdsvis mild kritik over noget af indholdet i studiebogen *Israel og kirken* (Roswall 1996, 21).

Til gengæld finder jeg følgende artikel klargørende: I artiklen *Kirken og Israel* gav Bent Ryborg en behandling af temaet med udgangspunkt i Jesus Kristus. Ryborg skrev bl.a.:

”...at tragedien for de jøder, som forkastede evangeliet om Jesus, ikke var, at de havde forkastet og taget afstand fra en ny religion og dennes stifter, men at de ifølge NT havde fornægtet det dybeste i deres hellige skrifter og dermed forkastet den Gud, som de så ivrigt tilbad og tjente. "Kirken" (forsamlingen/menigheden) efter pinsedagen er en fortsættelse af "kirken", som vi møder i GT (Hebr 11). Det nye efter pinsedagen i Jerusalem er "Kristi hemmelighed", som i tidligere slægter ikke var kundgjort for menneskenes børn, således som det nu ved Ånden er blevet åbenbaret for hans hellige apostle og profeter, nemlig den hemmelighed, at hedningerne er medarvinger, medindlemmede i legemet og meddelagtige i forjættelsen – og alt dette i Kristus Jesus ved evangeliet (Ef 3,1-6). De hedninger, der er kommet til tro på Kristus, er sammen med de jøder, som er kommet til tro på Kristus, forenede i ét legeme (Ef 2,11-22). De udgør nu den forsamling, som kaldes "kirken". Der står imidlertid ikke noget om, at de hedninge-kristne nu bliver føjet til Israel. Der står heller ikke, at Israel nu er blevet "kirken", eller at "kirken" er Israel. De jøde-kristne og de hedninge-kristne kaldes ud fra de grupper, som de af naturen tilhører, og samles til et "helligt tempel" en "Guds bolig". Ifølge Ryborg er der tre grupper. "Kirken" (= forsamlingen/menigheden) er i de bibelske skrifter en tredje gruppe ved siden af Israel og folkene.”

Ryborg afslutter sin artikel med følgende ord:

”Ifølge både NT og GT kommer der imidlertid en dag, som Gud har fastsat af egen kraft, da "befrieren skal komme fra Zion, han skal fjerne ugudeligheder i Jakob" (Rom 11,25-27). På den dag skal "hele Israel" frelses, og det vil bringe verden liv af døde (Rom 11,15). Ses der hen til evangeliet, er Israel fjender for hedningernes skyld, men ses der hen til udvælgelsen, er Israel elskede for fædrenes skyld; thi sine nådegaver og sit kald fortryder Gud ikke (Rom 11,28-29). Indtil denne dag, hvor Herren Jesus Kristus skal komme til syne med genoprettelsestiderne, da alt skal blive genoprettet, som Gud har talt om gennem sine hellige profeters mund fra fordums tid (ApG 3,12-26), er "kirken" kaldet til at være Kristi vidner både i Jerusalem og i hele Judæa og Samaria, ja, indtil jordens ende” (ApG 1,8; *Ordet & Israel* 8/1981, 124-127).

Fordi Ryborg på en anden måde læste GT i lyset af Kristus og NT end især Sivertsen gjorde, virker Ryborgs artikel som et nybrud i Ordet og Israel.

I artiklen *Kirken af jøder og hedninger* understregede Leuner, at det er hedningerne, der får del i jødernes arv, ikke omvendt. Gudsriget er deres – jødernes – og kun gennem deres Messias' liv og gerning, død og opstandelse kan hedningerne komme ind i det (*Ordet & Israel* 9/1956, 154-158).

I artiklen *Hvad kommer jøderne os ved?* fastslog Leuner: "Guds Israel består af de troende jøder og de troende kristne. Der findes ikke et "nyt Israel". Dette udtryk findes overhovedet ikke i Bibelen.



Det er en opfindelse. Der eksisterer et Israel og et Guds Israel, som er sammensat af de troende jøder og de indpodede fra folkeslagene" (*Ordet & Israel* 7/1961, 137).

Nogle glimt fra nogle årsberetninger:

I årsberetningen 1973, der havde overskriften *Uden forståelse*, hed det bl.a.:

"Den kristne kirke havde gennem tiden ofte været uden forståelse for Israel. Formanden nævnte korstogstidens forfærdelige behandling af jøderne og Luthers mangel på forståelse af Israel. Luther begyndte som det jødiske folks ven, men som ældre forvandlede han til dets modstander. Det var gode betragtninger, men formanden syntes at mangle forståelse for nødvendigheden af at bringe jøderne evangeliet. Det brændte apostlen Paulus for, men jeg savner noget af Paulus' nidkærhed i formandens beretning. Formanden betonedede, at når vi i Skriften læser: Israel, så drejer det sig om jøderne og ikke om den kristne kirke, og Israel er og vedbliver med at være Guds udvalgte folk, Hans værktøj og Hans vidner, men at vi i Jesus Kristus får lov til at være medarbejdere sammen med dem. Ordet og Israel ville formidle sin forståelse af Israel i sit blad *Ordet & Israel* og gennem sine sekretærer ved møder, stævner og kurser" (*Ordet & Israel* 8/1973, 120-125).

I formandens årsberetning 1974 stod der bl.a.:

"Den hedningekristne kirke satte sig hurtigt på alle Guds forjættelser til Israel og betragtede sig som enearving, tilegnede sig alle forjættelserne og overlod alle forbandelserne til Israel. Det er et sørgeligt kapitel i den hedningekristne kirkes historie fra kirkefædrene til i dag. Det er forståeligt, at jøder, der har mødt en sådan kirke – og undertiden har måttet lide derunder – ikke kan anerkende den Jesus, de møder i kirkens forkyndelse som deres Messias. Det er forståeligt, og det er kirkens historiske og aktuelle synd over for Israel, som kirken på ny og på ny må bekende. Vi har gjort os til arvinger, hvor vi kun – i Jesus Kristus – er medarbejdere. Vi har tilegnet os forjættelserne til Israel, skønt vi kun er delagtige i forjættelserne. Vi har sat Israel udenfor, sat dem på andenpladsen og os selv på førstepladsen, skønt arven og forjættelserne er Israels. Vi håner Gud ved ikke at rette os efter hans frelsesplan, som den er åbenbaret i den hellige Skrift fra udvælgelsen af Abraham, skabelsen af folket Israel ved Moses gennem udfrielsen fra Ægypten og forjættelsen til David om Riget. Den slags kaldes i anden sammenhæng tyveri, at man tilegner sig noget, der ikke er ens eget. Derfor er det første, vi møder Israel med, bekendelsen af, at *vi har tilegnet os det, der er Israels*, og det næste er en tak til Gud for, at den arv og de forjættelser, han har skænket Israel, har vi i Jesus Kristus del i." (*Ordet & Israel* 8/1974, 171).

Det overraskende og skuffende er imidlertid, at formanden ikke som Paulus, der kort efter sin omvendelse prædikede for jøderne i synagogerne, at Jesus er Guds søn (ApG 9,20), talte om at bringe evangeliet til jøderne. Naturligvis glæder jeg mig over, at Ordet og Israel har givet økonomisk støtte til trykning af bibler i Israel. Men Paulus siger: "*Jeg skammer mig ikke ved evangeliet; det er Guds kraft til frelse for enhver, som tror, både for jøde, først, og for græker*" (Rom 1,16). Det havde været befriende, hvis den tone havde lydt mere markant i bladet *Ordet & Israel* ved siden af omtalen af de mange humanitære ting, man ønsker at bidrage med til landet Israel.

I årsberetningen for 1976 stod bl.a.: "Over for Israel vil vi være med til at fjerne anstødsstene, at de må lære Jesus at kende som deres Messias. Det vil vi blandt andet gøre ved kærlighedsgerninger, ved at støtte bibelspredningen i Israel, formidle støtte til genopbygningen i Israel samt ved at støtte jøde-kristnes arbejde i adspredelsen" (*Ordet & Israel* 8/1976, 155-156).

Under overskriften *Anti-missionslov i Israel* beskrev S. Roswall loven, hvor det bl.a. hedder, at den, som giver eller lover at give penge, hvad der svarer til penge, eller et andet gode i den hensigt at overtale en person til at forandre sin religion, eller i den hensigt at overtale en person til at forsøge at



forandre en andens religion, hans dom vil blive 5 års fængsel eller en bøde på 50.000 IL. Som konklusion på sin fremstilling skrev Roswall:

- ”Derfor skal Israels anti-missionslov virke noget helt andet end irritation og hovedrysten hos kristne. En rimelig refleksion er hermed forsøgt opstillet i 4 punkter. Loven kunne passende fremkalde:
- a. En glæde og taknemmelighed for, at vi af hedningerod ved dåbens og troens gave må få lov til at være Guds børn for Jesu Kristi skyld. Vi havde intet forud for andre mennesker, som skulle begrunde Guds velbehag mod os: "Thi af nåden er I frelst ved tro; det skyldes ikke jer selv, Guds er gaven" (Ef 2,8). Det, Israel som helhed, nidkært søgte religiøst – nemlig Guds retfærdighed – har det trods alle anstrengelser ikke opnået (Rom 10,2 og 11,7). Men os af hedningerod kaldte Gud ved Jesus Kristus ind i sit samfund.
 - b. En erkendelse af enheden med de (få) Messias-troende jøder i Israel. De er jøder efter Guds vilje. Og samtidig er de ét med alle kristne ud over hele verden – lemmer på samme legeme. Denne minoritetsgruppe har – efter den nye lov – ikke fået det mindre svært. Fx hvordan skal de kunne undgå at "gøre et eller andet" for en ikke-troende jøde. Og hvis nu en sådan vender om? Tænkes kan det også, at unge ortodokse fanatikere med større frimodighed kunne finde på at chikanere dem. – Derfor skal den nye lov også være en særlig mindelse til kristne om at huske Messias-troende jøder i Israel i forbøn.
 - c. En smerte af samme art som den, Paulus giver udtryk for i Rom 9,1-3 og 10,1, hvor han siger: Jeg ønsker af hjertet og beder til Gud for dem, at de må blive frelst. – En sådan nød kan intet menneske tage af sig selv – den kan kun fødes ved troens liv og omgang med Gud og hans ord. Ikke mindst i dag er der behov for mennesker, som beder for Israel, som beder om fred for Jerusalem (Sl 122,6), som beder om fred langs grænser og i hjerter; mennesker, som er villige til at ofre i uforpligtende kærlighed, som er villige til at aflægge et vidnesbyrd om Jesus Kristus på grundlag af både GT og NT's åbenbaring af frelsen i Ham. Her er ikke brug for "friskyragtige" vidner, men vidner, som er sat i brand af Guds kærlighed til sit gamle ejendomsfolk, og som længes efter at se Israel frelst. Gud har jo magt til at indpode dem igen (Rom 11,23).
 - d. En forventning om den dag, hvor hele Israel skal frelses, ved at befrieren kommer fra Zion (Rom 11,25-26). Da skal de se hen til ham, som de har gennemboret (Zak 12,10) og sige: "Velsignet være den, som kommer i Herrens navn" (Matt 23,39). Intet andet folk på jorden har som folk sådanne forjættelser over sig. Til den tid skal Israel glæde sig over sin Messias. Da er der ingen anti-kristelig indstilling i Israel, og da bliver der ikke vedtaget nogen anti-missionslov i Israel. Nej, da bliver Israel selv Guds redskab, for at folkeslagene skal kende, at Gud er Herren, når han helliger sig på Israel" (Ez 36,23; *Ordet & Israel* 5/1978, 78-80).

På årsmødet 1979 redegjorde S. Roswall for *Hvad står Ordet og Israel for?* Man havde tre linjer. Den første var en *Ordets* linje. Man fastholdt kort sagt, at Ordet er Guds ord, sådan som man møder det i Den hellige Skrifs kanoniske bøger. Det betyder positivt, at der ved møder og stævner skal lyde en forkyndelse og undervisning, der er bundet til og har sit indhold fra Den hellige Skrift. Negativt betyder det, at der ved de samme lejligheder ikke skal sættes spørgsmålstegn ved bibelordets guddommelige autoritet.

For det andet havde man en *Israel* linje. Den var først og fremmest bibel-teologisk motiveret. Når Skriften taler om, at Gud har udvalgt Israel som sit ejendomsfolk og sin tjener, så har det nogle bestemte konsekvenser for Ordet og Israel. Det har betydning for bevægelsens skriftfortolkning og for dens forhold til folket Israel.

For det tredje havde man en *Messias* linje. Skriften vidner ikke alene om, at Jesus er kommet første gang, men også at han skal komme anden gang. Da bliver han herliggjort på en ny måde. Da kommer Guds rige synligt og står i stråleskrud, idet Jesus kommer igen og viser sig – synligt for hele verden – som Guds riges konge. Han kommer også som "befrieren, der kommer fra Zion og fjerner ugudeligheder fra Jakob" (Rom 11,26). Da når Gud sit mål med Israel, som sin tjener, for at alle folkene må kende Herren i dette rige.



Derfor er det også sådan, som der stod i Ordet og Israels gamle folder, at talen om Jesu genkomst er en naturlig del af det budskab, vi har fået at bringe. Og indtil han kommer, vil vi søge at være tro i vort kald og tjeneste.

Vi vil for det første arbejde for, at kristne må få Bibelens syn på Israel. Vi tror, at det har betydning både for vor forståelse af Skriften og for vor holdning til Israel.

Vi vil for det andet arbejde for, at Israel må få Bibelens syn på Jesus Kristus. Vi vil tilskynde til bøn for Israel og til at bede om Jerusalems fred og tilskynde til, at vi beder om at få noget af det sindelag, som Paulus havde, og som han udtrykker på denne måde: "*Jeg ønsker at hjertet og beder til Gud for dem, at de må blive frelst*" (Rom 10,1). Et sådant sindelag, virksom i bøn, vil kunne bane vej for et sandt kristent vidnesbyrd over for Israel, et vidnesbyrd, som vil kunne vække Israels skinsyge, fordi vi har fået del i forjættelser, som fra først af var tilsagt Abraham og hans afkom (*Ordet & Israel* 8/1979, 139-141).

I formandens beretning for 1981 berettes om Ordet og Israels forskellige aktiviteter, men der var ikke mange ord om forbøn og økonomisk støtte til de messianske jøder (*Ordet & Israel* 8/1981, 130-131).

I formandsberetningen 1990 udtalte S. Roswall om Ordet og Israels Israelforståelse, at der i historien har været en sammenhæng mellem folkets forhold til Gud og den nationale opløsning:

"Også vi ønsker at understrege den bibelske sandhed om, at det fører velsignelse ind over folket, når det i adspredelsen vender sig til Gud. Men vi ønsker også at understrege den bibelske sandhed om, at først samler Gud sit folk i fædrenes land – og "*da stænker jeg rent vand på jer*" (Ez 36,25) – "*og da skal du omvende dig og adlyde Herren din Guds røst og handle efter alle hans bud*" (5 Mos 30,8). I sådanne ord tales om den nationale genrejsning som en forløber for den åndelige genrejsning. Netop en sådan forventning knyttet til den nationale genrejsning i vort århundrede er en væsentlig baggrund for vort stærke Israel-engagement. Israels hjemvenden i dag taler langt stærkere end talen om et halsstarrigt og hovmodigt folk. Det er Guds løftes folk. Gud har på en forunderlig måde – uden at spørge denne verdens vise, og på tværs af den fremherskende teologi – ført sit folk ud af historiens skammekrog. I Bibelen tilbydes loven velsignelse på betingelse af mennesket, mens evangeliet giver velsignelse på betingelse af Gud. Hos profeten Jeremias 31 siges det, at Gud vil slutte en ny pagt med Israels hus og Judas hus på evangeliets præmisser. Hvorfor? Fordi Sinajpagten ikke kunne holdes og førte til dom. Herren siger netop, at den nye pagt ikke er "som den pagt, jeg sluttede med deres fædre hvilken pagt de brød". Hvordan er da evangeliets nye pagt? Herrens svar er: "*Jeg giver min lov i deres indre ... alle skal kende mig ... jeg kommer ikke mere deres synder i hu*" (Jer 31,31-34) Den pagt har også vi hedningekristne fået del i – ved evangeliet. Ja, Herren blev fundet af os, som ikke engang søgte ham. Hvor meget mere må løftet da ikke gælde dem, der som folk modtog løftet, dem som på grund af udvælgelsens kald og nådegave er elskede for fædrenes skyld.

Sammen med alle andre hedningekristne glæder vi os over delagtighed i evangeliets frelsesløfter til Israel. Men det er os en pine, at et af oldkirkens gamle kætterier har så stor magt. Vi tænker her på den såkaldte "substitutionsteologi", som anbringer kirken i evangeliets velsignelse og samtidig udelukker det udvalgte nationale Israel. Så længe bl.a. den tanke behersker teologien, er der brug for Ordet og Israel. Den tanke, at Israel som nation er hægtet af i Guds frelsesplan, er i øvrigt et dårligt udgangspunkt for bestræbelserne på at bringe evangeliet til det jødiske folk. Efter vort syn har det betydning at se vidnetjenesten over for Israel i lyset af Israels særlige stilling i Guds frelsesplan. For det første fordi denne stilling er begrundet i Skriften. For det andet fordi Bibelens syn på Israel skaber bibelsk holdning i mødet med jøden. Netop Paulus, der så stærkt understregede Guds fortsatte udvælgelse af Israel, er vel den, der stærkest har udtrykt sin længsel efter at se Israel frelst. Og den længsel er vigtig i det daglige arbejde. Vi tager ikke som andre – patent på at være kirkens mission over for Israel. Alligevel prøver vi at gå ind ad de døre, Herren åbner for os, om det dog måtte lykkes, at Israel hører profetens røst, der råber: "Se Eders Gud. Jerusalem, din skyld er betalt". Og vi glæder os og takker, når råbet høres" (*Ordet & Israel* 7/1990, 140-141).



I formandsberetningen 1991 udtalte S. Roswall under overskriften *Forholdet mellem GT og NT*: ”Vi tror, at vor Herre Jesus kommer for at hente sin menighed og oprette ”Riget for Israel” (Tusindårsriget), for at folkeslagene må kende, at Han er Herren. Og vi mener virkelig, at Guds folk og land hører sammen, og vi glæder os over, at jøder vender hjem fra Sovjet, Etiopien, Albanien” (*Ordet & Israel* 8/1991, 148).

S. Roswall beskrev Tusindårsriget. Han understregede, at ifølge Peters tale i Apostlenes Gerninger 3,12-26 var der en sammenhæng mellem Israels frelse, Jesu genkomst og opfyldelsen af profetierne om fredsriget (*Ordet & Israel* 4/2005, 12-17).

1970’erne og fremover – en ny generation overtog ledelsen

Hvad er Ordet og Israel?

Bevægelsen Ordet og Israel har i sin præsentation af sig selv sagt, at de vil arbejde for at kristne skal få det rette syn på Israel, og Israel det rette syn på Jesus Kristus:

”På Jesu autoritet tror vi, at hele Bibelen er Guds inspirerede ord, der forkynnder Guds frelsesplan i Jesus Kristus. Vi tror:

- at jøderne har en særlig plads i Guds frelsesplan
- at de mange forjættelser om folkets samling i landet vil blive opfyldt
- at Kristus ved sin genkomst vil genoprette Riget for Israel (Tusindårsriget),
- at forventningen om Herrens genkomst bør være menighedens daglige håb” (*Ordet & Israel* 3/1973, 48; 3/1974, 63; 9/1975, 206; 2/1977, 28; 10/1979, 188a; 5/1980, 90a).

I årsberetningen for 1974 stod bl.a.:

”Vi har det syn, at ”*Riget for Israel*” (ApG 1,6) skal oprettes på jorden med opfyldelsen af de mange forjættelser i GT ved Herrens genkomst. Israel er trådt frem på verdensscenen, og denne fremtræden, tror vi, er af Gud, og derfor skal det være et vækkerråb til hele kristenheden: Giv agt på Israel, læs Skrifterne, som der står, og tro, som der står.

- Rigets grundlæggelse sker ved Kristi genkomst.
- Dets centrum vil være Jerusalem.
- Dets under Israels forløsning.
- Dets herlighed: Folkenes omvendelse. Et kongerige fra himlen, men her på jorden med den nye David som konge. Kristus skal være Israels og hele verdens konge” (*Ordet & Israel* 8/1975, 172).

De nye ledere videreførte de traditionelle formuleringer

Samtidig var der i næsten hvert nr. af bladet en god udlægning af en eller flere af den kommende søndags prædiketekster fx ved Bent Ryborg eller andre. Her sker noget interessant. Når pionererne i bevægelsen skrev artikler, omhandlede de ofte profetierne i GT, ligesom der hyppigt faldt bemærkninger om Riget for Israel og Tusindårsriget, men med de nye ledere blev der i artiklerne givet en mere helbibelsk undervisning ud fra Jesu ord om, at Skrifterne vidner om ham (Joh 5,39), hvor pionerernes mærkesager blev beskrevet mere nuanceret, mindre dominerende uden at blive glemt. Den samme bevægelse fremtrådte på en fornyet måde. Pladsen tillader desværre ikke, at jeg bringer sammenligninger af pionerernes artikler og den nye generations artikler. Dog et par eksempler:



I artiklen *Israels betydning for den kristne* gav Bent Ryborg en sober og helbibelsk begrundelse (*Ordet & Israel* 5/1974, 95). Hans stil var anderledes velovervejet, end da Sivertsen skrev i tidligere årgange. I artiklen *Komme dit rige* skrev Ryborg:

"NT forkynnder klart og tydeligt, at Jesus Kristus skal komme igen i sin herlighed, alle folkestammer skal se ham (Matt 24,30), og med ham skal Guds rige åbenbares her på jorden, som et overgangsstadium og en forberedelse til den store alt og alle omfattende nyskabelse. I Johannes' Åbenbaring forkynndes det, at der endnu er en sabbatshvile tilbage for denne gamle jord, inden Gud skaber en ny himmel og en ny jord. Efter en fremstilling i billeder af en lang række begivenheder, som skal ske på jorden og i Himmelen, med menigheden og med folkeslagene, så beretter Johannes om Kristi sejrstog, som fører til et opgør med dyret og den falske profet, der skal husere her på jorden i de sidste dage (Åb 19,11-21). Derefter bindes Djævelen, den gamle slange, og Kristus opretter sit rige, som skal vare i tusinde år (Åb 20,1-6)" (*Ordet & Israel* 4/1979, 65-69).

Ifølge Ryborg må det være her på denne gamle jord, at dette fredsrige skal oprettes, og ikke i Himmelen eller på den nye jord. For efter at de tusinde år er til ende, skal Djævelen blive løsladt af sit fængsel for en sidste gang at forføre folkeslagene (Åb 20,7-10). Først derefter kommer jordens undergang og den store dom (Åb 20,11-15), og så skaber Gud en ny himmel og en ny jord (Åb 21; 22). Under overskriften *Apostlene og Riget for Israel* præsenterer S. Roswall sit syn (*Ordet & Israel* 8/2000, 11-14), som også var mere bibelsk velovervejet end de tidligere artikler af Sivertsen. Også O. Andersen var i sin bog *Når Guds rige kommer* fra 1995 velovervejet og nuanceret i sin fremstilling, hvad han også var i artiklen *Kommer der et "tusindårsrige" på jorden* (*Ordet & Israel* 10/2007, 13-17).

I 1990 udsendte Ordet og Israel Aksel Valen-Sendstads bog *Israel, profetien og landløftet*, der på en sjælden klar måde både tager GT 100% alvorligt og samtidig læser det i lyset i NT. Jeg kan vanskeligt forestille mig, at Ordet og Israels stiftere, Sivertsen, Bartholdy og Larsen ville have udgivet den bog.

Under overskriften *Budskabet om Herrens komme* skrev Ryborg: "I NT er Jesu Kristi tilsynekomst, som herrernes herre og kongernes konge, centrum for den kristne menigheds håb om gudsrigets fuldendelse her på jorden" (*Ordet & Israel* 5/1983, 83). Hvad mon han mener med ordene: "her på jorden"?

Under overskriften *En ny jord* gav S. Roswall en fin behandling af det tema (*Ordet & Israel* 6/1983, 103-106) og i artiklen *Israels genrejsning og profetiernes opfyldelse* inddrog S. Roswall Jesus i sin forståelse af profetiernes opfyldelse på en helt anden måde, end Sivertsen gjorde. Derved blev hans artikel præget af en anden helbibelsk forståelse end Sivertsens artikler. Roswall fokuserede især på, at hele Israel ifølge Rom 11,25-26 skal frelses. Han betonede, at netop i lyset af visionen i Ez 37 tør en kristen tro, at Israels nationale genrejsning er forberedelsen til folkets åndelige genrejsning. Roswall understregede, at i et arbejde for Israel arbejder vi på samme betingelser, som Paulus gjorde, jfr. hvad han skriver i Rom 11,14 om sit ønske om at "*frelse nogle af dem*". Når hele Israel frelses, da kommer også opfyldelsen af Jer 31,33, og da bliver Israel, som et genfødt folk skikket for den opgave, Gud har givet folket, nemlig at virke for at folkene må kende Herren (*Ordet & Israel* 7/1985, 128-131.8/1985, 145-149). Under overskriften *Apostlene og Riget for Israel* præsenterer S. Roswall sit syn (*Ordet & Israel* 8/2000, 11-14), hvor han videreførte det syn, som stifterne af Ordet og Israel stod for, men samtidig fremstillede det på en mere alsidig og helbibelsk måde.



I Ordet og Israels 75-års jubilæumsnummer skrev Ole Andersen under overskriften *Tillid, kærlighed og forventning* følgende om Ordet og Israels DNA:

”Ordet og Israel udkom i december 1950. Hvis man begynder at læse de gamle numre fra en ende, skal man ikke mange årgange hen, før der har dannet sig et meget klart billede af indholdet. Det allermeste af stoffet i bladet – som i dag bliver kaldt for magasinet – handler om tre emner: Bibelen, Israel og Jesu genkomst. De tre emner har fra begyndelsen været Ordet og Israels særlige fokuspunkter.

I dag taler vi om dem som Ordet og Israels DNA: tillid til Bibelen, kærlighed til Israel og forventning til Jesu genkomst. Ordet og Israel er ikke en kirke eller et trossamfund. Vi er en bevægelse inden for den evangelisk-lutherske kirke. Vores venner, frivillige og ansatte hører til lokale kirker, menigheder eller missionsforeninger. I Det Nye Testamente sammenlignes den kristne kirke med et legeme, der består af forskellige lemmer med hver sin funktion. Ordet og Israels selvforståelse er, at organisationen er ét lem på den kristne kirkes krop og derfor har én særlig opgave ud af legemets mange funktioner. Denne særlige opgave er med ord og gerning at hjælpe kirken i Danmark til at have tillid til Bibelen, kærlighed til Israel og forventning til Jesu genkomst. Tillid til Bibelen er et helt centralt udgangspunkt for Ordet og Israel. Vi tror, at Bibelen ikke kun er menneskers ord, men samtidig Guds ord og åbenbaring. Derfor har Bibelen så stor betydning. Og derfor er arbejdet med Bibelen så fantastisk spændende, udfordrende, trosskabende og afgørende.

Kærlighed til Israel vokser ud af bevidstheden om, at Israels folk og land er det redskab, Gud udvalgte sig til gennemførelsen af sin frelsesplan. Israel er Bibelens folk og land. Det jødiske folk er Jesu landsmænd. Gennem Israel har Gud skabt frelsen og velsignet verden. Derfor skylder vi som kristne at vise Israels folk kærlighed i praksis. Og derfor må vi kæmpe mod enhver form for antisemitisme og had til Israel. Forventning til Jesu genkomst er en stærk trøst i mødet med lidelse og ondskab, en vigtig påmindelse om Guds herredømme og et kraftigt brændstof for livet som kristen.

Mange andre ting i den kristne tro er vigtige, men Ordet og Israels særlige opgave er at give dette DNA videre til den kristne kirke” (Andersen 2021, 11).

I samme jubilæumsnummer skrev Ole Andersen under overskriften *Messias – det vigtigste af alt*:

”Ordet og Israel er en kristen organisation. Det betyder, at udgangspunktet for hele vores arbejde er overbevisningen om, at Jesus er Messias. En kristen er et menneske, der tror på Kristus. Kristus er den græske oversættelse af det hebraiske Messias. En kristen er derfor per definition et menneske, der tror på Jesus som Messias. Ordet og Israel står helt og fuldt ved, at vi er en kristen organisation. Vi er overbevist om, at jøden Jesus fra Nazaret i Israel var den Messias, som Gud gennem hele Det Gamle Testamente havde lovet Israels folk at sende til at forløse Israel og hele verden. Troen på Jesus som Messias er atomkernen i det hele – den mest centrale og altoverskyggende overbevisning, der omslutter hele den kristne tro. Messias er den redning, som Gud selv i sin stærke kærlighed har sendt til verden. Menneskeheden kan ikke redde sig selv ud af syndefaldet og alle dets forfærdelige følger. Messias er vores eneste redningsmulighed – men Gud ske tak og lov har han sendt den Messias, der helt og fuldt er i stand til at frelse ethvert menneske og hele skaberværket. Messias er det eneste håb for Israel og hele verden. For jøder og ikke-jøder. For danskere, nordmænd, israelere, palæstinensere og alle andre. Der findes ikke nogen anden, der kan frelse, end den Messias, Gud har sendt. Derfor ønsker vi – i fuld respekt for andre menneskers integritet og med en klar bevidsthed om kirkens sørgelige historie over for Israels folk – at afgive vores personlige vidneerklæring om ham, der betyder allermest i vores eget liv: jøden Jesus Messias” (Andersen 2021, 6).

Under overskriften *Festligt farvel og varmt velkommen* blev det meddelt, at man 12. august 2005 havde holdt afskedsreception for Aase og Per Weber efter 42 års ansættelse. 1. august 2005 var Ole Andersen tiltrådt som generalsekretær (*Ordet & Israel* 7/2005, 8; 8/2005, 3.7).

Forskellige opgaver og initiativer i Israel, som Ordet og Israel støtter økonomisk

Under overskriften *Ny stor opgave for Ordet og Israel* meddeles, at Ordet og Israel hidtil havde betragtet det som sin hovedopgave i Israel at hjælpe med spredningen af hebraiske bibler omfattende



såvel GT som NT. Man har sendt pengene til bibelspredning til Det Britiske og Udenlandske Bibelselskab gennem dets norske afdeling, da den danske afdeling i sin tid ikke mente at kunne påtage sig opgaven. Imidlertid var der efterhånden oparbejdet så store lagre af hebraiske bibler i Israel, at bibelselskabet havde nok til fem års forbrug (*Ordet & Israel* 3/1975, 54).

En af Ordet og Israels gode venner sygeplejerske Maren Holm arbejdede af kærlighed til det jødiske folk som sygeplejerske i Israel. Hun havde fået ansættelse som operationssygeplejerske ved Shaare Zedek hospitalet, der var det ældste hospital i Jerusalem uden for murene. Shaare Zedeks historie er uløseligt forbundet med Jerusalems historie. Tilbage i 1860'erne var mange af Jerusalems 8000 jødiske indbyggere plaget af alvorlig influenza, kolera, malaria og underernæring. De eneste hospitaler, de kunne få hjælp hos, var missionshospitaler drevet af forskellige kristne kirker. Behovet for et jødisk hospital voksede, og i 1873 blev den første stiftelse for dannelsen af et jødisk hospital oprettet. Navnet på hospitalet skulle være Shaare Zedek, der betyder "Retfærdighedens porte" og er taget fra Salme 118,19. Stiftelsen bestod hovedsageligt af rabbinere og filantroper fra Tyskland og Holland. Formålet var at skaffe midler til at få opbygget et jødisk hospital i Jerusalem. Det blev indviet i 1902, så bygningerne var i begyndelsen af 1970'erne ikke alene umoderne, men også alt for små og overbelægningen enorm. Det er et ortodokst jødisk hospital og opretholdes udelukkende af gaver fra jøder og kristne venner verden over. Ved Shaare Zedek var man i færd med at bygge et nyt og yderst tiltrængt hospital i nærheden af Herzlbjerget i skønne omgivelser. Eftersom Jerusalem i løbet af 1960'erne havde mere end tredoblet sit indbyggertal, var behovet for et nyt hospital meget stort, som Ordet og Israel havde besluttet at støtte økonomisk (*Ordet & Israel* 3/1975, 54-57). I de følgende årgange af *Ordet & Israel* gives der information om, hvordan det gik med indsamlingen til Shaare Zedek, og hvordan det gik med byggeriet af det nye hospital, og hvordan arbejdet forløb på hospitalet, hvor det gamle blev erstattet af et nyt hospital. Da det nye Shaare Zedek hospital skulle indvies 6.-9. november 1978 arrangerede Ordet og Israel en særlig rejse til Israel, hvor rejsedeltagerne fik mulighed for at deltage i de forskellige ceremonier i forbindelse med hospitalets indvielse (*Ordet & Israel* 8/1978, 140-141). Efterfølgende blev der bragt en fyldig fremstilling fra Shaare Zedeks indvielse (*Ordet & Israel* 10/1978, 167-170). Under overskriften *Et hospital med hjerte* orienteres om det hospital, som Ordet og Israel havde støttet økonomisk i flere år og fortsat støttede. Hospitalet har flere gange behandlet de sårede i krigene. I 1967 bestod lægerne på hospitalet virkelig deres prøve, da de behandlede 450 sårede i løbet af 70 timer og foretog 200 operationer. Der arbejdede både jødiske, arabiske og palæstinensiske læger og sygeplejersker på Shaare Zedek. Ca. 20% af patienterne var i 2000 arabere. Det svarede nogenlunde til den mængde arabere, der i 2000 boede i Jerusalem (*Ordet & Israel* 10/2002, 3-6).

Under overskriften *Shaare Zedek og de etiopiske jøder* beskrives, hvordan der først i 1980'erne var ankommet yderligere 7500 falashaer (etiopiske jøder) til Israel. Mange var fattige og børnene var syge og underernærede. Adskillige af dem blev indkvarteret på Shaare Zedek hospitalet. For Israel var det en stor økonomisk udfordring at modtage disse indvandrere. Da besluttede Ordet og Israel at bevilge 70.000 kr. og derefter iværksætte en stor indsamling til modtagelsen og integrationen af de etiopiske jøder i Israel (*Ordet & Israel* 2/1985, 29-31). I alt blev der afsendt 318,792 kr. til de etiopiske jøder (*Ordet & Israel* 5/1985, 95).

Den Jødekristne Alliance. Sideløbende med indsamlingen til Shaare Zedek hospitalet i Jerusalem ønskede bestyrelsen at give *Ordet og Israels* venner mulighed for at sende gaver til Den Jødekristne



Alliance i lighed med den tidligere indsamling til bibler i Israel. Den Jødekristne Alliance blev stiftet i London i 1925. Der havde allerede i nogle år været Jødekristne Alliancer i England og USA. En betydningsfuld del af dens arbejde var at fremme en fællesskabets og samarbejdets ånd blandt jødekristne ud over hele verden, for at stå som et fælles vidne om Kristus ikke blot for det jødiske folk, men også for verden, - at tolke det jødiske folks ånd for den kristne verden og det kristne evangeliums ånd for jøderne, og at identificere de jødekristne med det jødiske folk (*Ordet & Israel* 5/1975, 107-109). Under overskriften *Jødekristen i Israel* skrev Per Weber en værdifuld artikel om det emne (*Ordet & Israel* 4/1983, 64-68).

I formandsberetningen 1992 understregede S. Roswall bl.a.:

”Vigtigt for os er fællesskabet med de messianske jøder. Vores tjeneste må ikke blive en imperialisme, som går på tværs af deres opgaver. Tværtimod. For netop dem har vi det dyrebareste fælles med, nemlig troen på Jesus som Messias. Vore jødiske trossøskende hører til Israels rest. De kan nu og da føle sig hørende hjemme i et tomrum, hvor de som jøder ikke betragtes som jøder, og som Messias-troende ikke betragtes som kristne imellem hedningekristne. I øvrigt mener vi, at de i højere grad burde have indflydelse på det arbejde, som gøres af kristne Israel-organisationer” (*Ordet & Israel* 7/1992, 156).

”Ja, og så glæder vi os også, når bl.a. en af de messianske ledere udtrykker taknemmelighed over vore udsendinge med følgende ord: ”I alle de år jeg har været i Israel, har jeg ikke mødt unge kristne, som i den grad var villige til at tjene menigheden. De fleste missionsselskaber har så travlt med at udføre deres egne planer” (*Ordet & Israel* 7/1990, 139-142).

Under overskriften *Første bestyrelsesmøde i det nye år* meddeles om støtteprojekter i 1997, at der er blevet givet 113.614 kr. til forskellige tiltag inden for de messianske menigheder i Israel. Det gælder fx Keren Ahvah Meshihit, som arbejder med trykning og uddeling af bibler og litteratur til evangelisationsarbejde. Der er i perioden 1990 til 1996 trykt og uddelt 943.500 bibler, bibeldele og anden litteratur. Lederen af dette trykkeri – Victor Smadja – er også leder af en messiansk menighed i Jerusalem. Også menigheden i Peniel i Poria, som Ordet og Israels medarbejdere i Tiberias har et godt fællesskab med, er blevet støttet. Også Keren Yeshuah, der er en af menighederne i Tel Aviv, som ledes af Noam Hendren er blevet støttet (*Ordet & Israel* 2/1998, 15). Ved denne økonomiske støtte til messianske menigheder er Ordet og Israel med til at drive jødemission i Israel.

I formandsberetningen 2001 udtalte S. Roswall bl.a.: ”De messianske jøder er et fællesskab, vi sætter meget pris på. Vel er nogle af dem temmelig præget af importeret teologi. Alligevel er det, som om man sammen med dem kommer i kontakt med evangeliets historiske oprindelighed. Endvidere er det lærerigt at følge deres kamp for identitet. De tilhører, hvad Bibelen kalder Israels rest...” (*Ordet & Israel* 7/2001, 9-11).

På årsmødet i 2007 blev det understreget, at forholdet til de messianske jøder var meget vigtigt for Ordet og Israel. Fællesskabet med de messianske jøder kom særligt til udtryk på tre områder. 1. Gennem forbøn for Israel og ikke mindst for de messianske menigheder. 2. Gennem personligt fællesskab mellem messianske jøder og danske kristne (medarbejderne i Israel, volontørerne og discipelskoleeleverne). 3. Forholdet til de messianske menigheder var ikke uproblematisk. Det skyldtes især to ting. 1. De allerfleste messianske menigheder i Israel praktiserer voksendåb, mens man i Ordet og Israel er overbevist om, at barnedåb er bibelsk rigtigt. 2. Der er en tendens til, at nogle messianske menigheder i forkyndelsen lægger megen vægt på vores liv som kristne, og mindre på det, Jesus har gjort for alle mennesker (*Ordet & Israel* 8/2007, 5.7.9).



Under overskriften *Sekretæren skriver* orienteres om, hvilke projekter i Israel Ordet og Israel i 1982 ville støtte økonomisk. Det drejede sig om følgende. 1. Den Jødekristne Alliance som arbejder blandt jødekristne i 14 lande og på 5 kontinenter, og dens sekretær som arbejder i Israel. Denne alliance ønsker at være et vidnesbyrds lys om Jesus Kristus blandt det jødiske folk. 31.750 kr. 2. De Messianske jøders forsamling i Prophetstreet i Jerusalem. 49.493 kr. 3. WIZOs (Womens Internationale Zionist Organisation) børnehjem i Israel. 5.000 kr. 4. Gruss-centret, der var en kombination af fritidscenter for alle aldersklasser samt børnehave, lå i et kvarter, der var bygget i 50'erne og havde udviklet sig til at blive et slumkvarter med megen kriminalitet. Hjælpen blev formidlet gennem B. Strunge personlig. 44.993 kr. 5. Shaare Zedek hospitalet havde fået 161.109 kr. (*Ordet & Israel* 2/1982,35). I (*Ordet & Israel* 2/1983, 35) gives en tilsvarende oversigt over, hvilke projekter man ville støtte i 1983. I de fleste tilfælde var det de samme som i 1982.

Under overskriften *Sekretæren skriver* orienteres om, hvilke projekter i Israel Ordet og Israel i 1984 vil understøtte økonomisk. Det blev nogenlunde de samme som de foregående par år (*Ordet & Israel* 2/1984, 34-35; 2/1985, 35-36). Normalt modtog Ordet og Israel så takkebreve fra dem, hvis arbejde man havde givet gaver til, hvor de ofte nærmere beskrev, hvad de modtagne penge var blevet brugt til. Disse takkebreve publicerede Ordet og Israel ofte, fx kan nævnes (*Ordet & Israel* 4/1985, 77-78).

Under overskriften *Takkebreve* redegjorde Per Weber for de takkebreve Ordet og Israel havde modtaget fra bl.a. messianske menigheder og det sociale/diakonale arbejde, som man i 2002 havde støttet med i alt 280.000 kr. (*Ordet & Israel* 4/2003, 17).

Under overskriften *Student 89* meddeles, at Ordet og Israel havde besluttet at støtte et nyt projekt nemlig Det Kristne Studenterarbejde i Israel, der svarer til Kristeligt Forbund for Studerende (KFS) i Danmark. Dette projekt var nyt på den måde, at der var tale om et arbejde, hvor både kristne arabere og kristne jøder mødtes. Deres indbyrdes relationer var et af de positive træk i landets ellers vanskelige situation. Ordet og Israel havde garanteret Israels KFS mindst 50.000 kr., men håbede at årets indsamling ville give et større beløb (*Ordet & Israel* 2/1989, 35; 6/1989, 121-122).

Under overskriften *Sekretæren skriver* fortælles om de forskellige medarbejdere i Jerusalem, og at den økonomiske støtte til KFS i Israel fortsætter, og det gør ligeledes den økonomiske støtte til de mange immigranter fra Sovjetunionen (*Ordet & Israel* 6/1991, 135-136).

Under overskriften *Stort skridt fremad for messiansk lederuddannelse* fortælles om Israel College af the Bible, det israelske Bibel-Institut, der satser på at uddanne ledere til de messianske menigheder. Man var begyndt for 20 år siden og havde netop investeret i en bygning i Netanya (*Ordet & Israel* 2/2010, 9).

Under overskriften *Israel College of the Bible* (ICB) beskrives, hvordan det var uddannelsessted for både messianske jøder og kristne arabere i Israel. Ordet og Israel havde indledet et samarbejde med ICB, så undervisere derfra underviser på Discipelskolen og elever fra Discipelskolen besøger ICB, ligesom Ordet og Israel støtter ICB med 50.000 kr. om året. Støtten blev i de følgende år forøget. ICB's videnskabelige niveau vurderes løbende af ledere og forskere fra universiteter i udlandet. Vurderingen i 2014 var meget tilfredsstillende, hvor en af de besøgende kontrollanter sagde, at i hans øjne var ICB en af de ledende teologiske institutioner i Mellemøsten (*Ordet & Israel* 1/2014, 3; 2/2014, 7).

I formandsberetningen 2002 udtalte formanden Jan Frost bl.a.:



”I Ordet og Israel har vi ikke nogen bestemt holdning til, hvem der er bedst til at skabe fred, eller hvem der skal danne regering i Israel. Vi har ikke noget bestemt syn på, om der skal dannes en palæstinensisk stat eller ej, og hvor eventuelle grænser skal gå. Men vi har en klar overbevisning om, at oprettelsen af den moderne jødiske stat Israel er en opfyldelse af bibelske profetier. Vi tror, at staten Israel ikke alene er et resultat af en flertalsafgørelse i FN, men et led i Guds frelsesplan for sit folk og et endetidstegn, som fortæller os, at dagen for Herrens genkomst nærmer sig med raske skridt. Derfor vil vi af al magt tage del i bekæmpelsen af antisemitismen og protestere mod den ensidige mediehetz mod Israel. Og derfor vil vi stå side om side med vore messianske brødre og søstre i og uden for Israel og trøste, støtte og hjælpe landet og folket i denne vanskelige tid. Vi gør det ved at bede for Jerusalems fred. Vi gør det ved at udsende medarbejdere til Israel for at udføre et socialt/diakonalt arbejde, ved at hjælpe i de messianske menigheder og ved at forkynde evangeliet om Jesus Messias for jøder” (*Ordet & Israel* 7/2002, 10).

Forskellige aktiviteter i Israel, som Ordet og Israel driver og støtter økonomisk

Under overskriften *Ordet og Israel opretter et kollegium i Jerusalem* meddeles, at det gennem mange år havde været Ordet og Israels ønske – i henhold til den del af bevægelsens grundregler, der taler om at hjælpe den danske menighed til at få et ret syn på Israel – at finde et sted i Jerusalem, hvor de kunne tilbyde teologer og andre, der ønsker at deltage i kurser i Israel, fribolig i et halvt år. Det var nu lykkedes at finde og indgå et lejemål på en lejlighed, hvor der var plads til seks studerende. Fru Benedicte Strunge havde påtaget sig – uden udgifter for bevægelsen – at tage vare på kollegiet og rejste derud 1. juli 1977. Derefter redegøres nærmere for, hvordan man kan søge og få dette stipendium i form af en fribolig (*Ordet & Israel* 6/1977, 104-105; 8/1977, 146-147). Under overskriften *Ordet og Israels kollegium* redegøres for, hvordan man skifter fra lejemål til køb af lejligheder til kollegium (*Ordet & Israel* 4/1978, 60-61). Under overskriften *Kollegiet i Jerusalem* meddeles, at det planlagte køb af en lejlighed i sidste øjeblik mislykkedes, så kollegiet fortsat holder til i lejede lokaler (*Ordet & Israel* 10/1978, 182).

Efter at Ordet og Israel i 3½ år havde stillet kollegielejligheden i Jerusalem til rådighed for danske studerende, viste det sig, at der kun havde været få ønsker til studieophold i Israel. Men takket være kollegielejligheden var kontakten til mennesker i Israel blevet langt større. Som følge af de indhøstede erfaringer, blev det besluttet, at kollegielejligheden ikke længere skulle fungere som et kollegium. Dog ville Ordet og Israel fortsat yde økonomisk støtte til studieophold i Israel. Ordet og Israel ville i højere grad realisere det, man i sin folder havde formuleret med ordene: ”Bevægelsen Ordet og Israel søger over for det jødiske folk at være et vidne om Kristus og i kærlighed, forbøn og hjælp at stå i en tjeneste for Guds ejendomsfolk”. For at realisere det formål besluttede man at lægge hjælpearbejdet (det sociale arbejde) i faste rammer. To unge ad gangen skulle give mindst et år til en hjælpetjeneste i Jerusalem. Det første halve år skulle bruges til sprogkursus, og det andet halve år skulle bruges til en hjælpetjeneste blandt gamle og syge efter en arbejdsplan udarbejdet af de kommunale myndigheder i Jerusalem. Der skulle være mulighed for at forlænge opholdet ud over et år. Disse unge skulle bo i lejligheden. B. Strunge ville fortsat være Ordet og Israels ”faste punkt” i lejligheden. Hun ville fortsat tage sig af de grupper og andre, som blev inviteret til lejligheden; samt i det omfang, hun havde tid og kræfter til det, udbygge de kontakter og det hjælpearbejde, hun havde opbygget gennem de sidste 3½ år. I næste nr. af bladet blev så Krista Jensen og Ellen Hessellund præsenteret som de to unge til hjælpetjenesten i Jerusalem. I følgende nr. referat af udsendelsesfesten for Krista Jensen og Ellen Hessellund (*Ordet & Israel* 4/1981, 77; 5/1981, 85; 6/7/1981, 97-98). Til arbejdet ud fra lejligheden i Jerusalem er givet 84.576 kr. (*Ordet & Israel* 2/1982, 35).



I formandens beretning 1983 oplyses, at foruden B. Strunge havde Ordet og Israel fire piger i tjeneste i Israel, og nye melder sig til tjeneste. De arbejder praktisk blandt gamle og syge, hvor arbejdet er organiseret af Jerusalems kommunale myndigheder. I fremtiden skal en af de unge arbejde som diakon i en jødekrysten menighed og bliver på den måde direkte involveret i direkte jødemission i Israel. B. Strunge gør et meget stort arbejde blandt de fattige i Jerusalem. Sammen med den norske søsterorganisation Ordet og Israel havde man også et samarbejde om Beit Scandinavia i Haifa, der var et åbent hjem, som unge skandinavere i Israel kunne besøge og høre om landet og folket Israel. Gennem årene havde mange danske unge nydt godt af dette hjem, hvor de havde fået kærlighed og forståelse for Guds gamle ejendomsfolk Israel, og her havde de fået Guds ord, som kunne ruste dem til at stå som vidner om Jesus Messias i de forskellige kibbutzer (*Ordet & Israel* 8/1983, 146-148; 8/1984, 147-148).

Under overskriften *Sekretæren skriver* fortælles, at Ordet og Israel nu har seks medarbejdere i Israel. Det var udover B. Strunge, der havde arbejdet i Jerusalem i adskillige år, fem unge kvindelige medarbejdere, hvor den ene arbejder som diakon i en messiansk menighed, hvor hun besøger menighedens ældre, syge og ensomme og også deltager i børne- og ungdomsarbejdet. På den måde er en af Ordet og Israels medarbejdere som diakon i en messianske menighed med til at drive direkte jødemission både blandt børn, unge og voksne. De fire andre udfører diakonalt arbejde blandt ældre og svage i samarbejde med Jerusalems kommunale myndigheder. Dette arbejde giver mulighed for mange samtaler, hvor man også kan tale om, hvem Jesus Messias er (*Ordet & Israel* 5/1984, 93-94; 3/1985, 53-54).

Fra formandsberetningen 1985 vil jeg fremdrage to punkter. 1. Et godt aktiv i Ordet og Israels virksomhed var Israel-rejserne, der arrangeres af Felix Rejser, men i vid udstrækning har rejseledere med tilknytning til Ordet og Israel. Disse rejser giver deltagerne førstehåndsviden om det land, hvor Jesus levede, og hvor en stor del af Bibelens beretninger fandt sted. Israels-rejserne var med til at fremme et af Ordet og Israels ønsker, at kristne skal få det rette syn på Israel. Den første rejse fandt sted i 1958 med 36 deltagere (Roswall 1996, 11). 2. I 1985 var der henved 2000 unge danske kibbutzvolontører i Israel. En del af dem var bekendende kristne, som havde levet et aktivt kristenliv hjemme i Danmark. Men kibbutzopholdet blev for flere et åndeligt svagt år. Derfor besluttede Ordet og Israel at sende endnu en volontør til Israel, hvor han skulle løse en dobbelt opgave. Han skulle dels som de øvrige volontører varetage en diakonal opgave blandt jøder, for hans vedkommende på vanførehjemmet San Simon i Jerusalem. Den anden del af opgaven var at arbejde som sekretær blandt kibbutzungdommen, så der blandt dem blev skabt et kristent fællesskab, og de tillige blev opmuntret til at have en sand bibelsk holdning til Israel. Den nye volontør Birger Christensen skulle ved at tage ud i kibbutzerne og arrangere samvær og fælles ture arbejde for at virkeliggøre de nævnte formål (*Ordet & Israel* 8/1985, 160-164.169). B. Christensen fik kontakt med mange danskere i de forskellige kibbutzer, hvor han indbød dem til møder i Jerusalem med Guds ords forkyndelse og udflugter i byen, ligesom han arrangerede ture rundt i Israel, så de lærte landet bedre at kende. Endelig har B. Christensen haft mange unge på besøg i sin lejlighed i Jerusalem. Disse besøg har ført til mange samtaler om centrale kristne spørgsmål. Da de unge vendte tilbage til Danmark, resulterede det i, at flere af dem dannede et ungdomsudvalg i Ordet og Israel, som de kaldte *Joffi*. Det er et hebraisk ord, der betyder godt, fint, fedt osv. (*Ordet & Israel* 3/1986, 50abcd; 10/1986, 193-194).



Under overskriften *8 år i Israel* beskrives, hvordan B. Strunge i 1977 var blevet tilknyttet bevægelsen Ordet og Israel som bevægelsens udsending til Israel. Ordet og Israel havde længe ønsket et sted i Jerusalem, som de kunne kaldes ”vores”, og det kunne nu realiseres. I første omgang blev der etableret et hjem for studerende. Senere blev det til et hjem, der var udgangspunkt for den diakonale tjeneste i Israel. B. Strunge har bidraget til åbningen af mange døre for Ordet og Israel. B. Strunge blev takket for 8 års trofast og loyalt samarbejde med Ordet og Israel. Grundet sygdom var det blevet nødvendigt at skifte bopælen i Jerusalem ud med en lejlighed i København. Så langt kræfterne rakte, var hun villig til at medvirke ved mødearrangementer m.m. (*Ordet & Israel* 5/1986, 91; 8/1986, 145).

Under overskriften *3 portrætter – 3 nye medarbejdere* beskrives, hvilke unge mennesker Ordet og Israel fortsat udsender til diakonalt arbejde i Israel (*Ordet & Israel* 9/1986, 176-177). Under *Sekretæren skriver* nævnes, at Ordet og Israel har ansat sygeplejerske Karin Lerdahl Nicolaisen. Hun skal begynde på ulpanskole for at lære det hebraiske sprog i tre måneder, og 1. januar 1987 begynder hun så på hospitalet. Dermed var medarbejderflokket i Israel på otte, som var det hidtil største antal, siden udsendelserne til Israel begyndte i 1977 (*Ordet & Israel* 9/1986, 184). I formandsberetningen 1988 nævnes, at Ordet og Israel nu havde 12 medarbejdere i tjeneste i Israel, dog blev de to ikke støttet af bevægelsen (*Ordet & Israel* 8/1988, 172).

Under overskriften *24. november 1988 blev det virkelighed* meddeles, at det var dagen hvor Ordet og Israel blev boligejer i Jerusalem til en 5-værelseslejlighed på godt 100 m². Tidligere havde de udsendte medarbejdere boet i lejeboliger til en høj husleje (*Ordet & Israel* 1/1989, 6-7; 4/1989, 73).

Under overskriften *landssekretæren skriver* orienteres om, at man for et år siden havde påbegyndt et nyt arbejde, hvor Hanne og Leif Toft havde skabt et godt hjem for unge danske volontører, der besøgte Nordisrael. Der var også skabt mulighed for at arbejde i den sociale sektor i Tiberias. Tre unge danske piger var allerede i gang på dette område. Man havde også fået en god kontakt til den messianske menighed i Poria. En gang om ugen samles en messiansk bedekreds i Ordet og Israels lejlighed (*Ordet & Israel* 10/1996, 9-10).

Under overskriften *13 medarbejdere + 3 børn i Israel* fortalte P. Weber om de enkelte medarbejders opgaver i Israel (*Ordet & Israel* 8/1998, 7; 7/1999, 11-13).

Under overskriften *Rejserne til Israel* fortalte Per Weber, at Ordet og Israel havde fem medarbejdere i Israel og skrev tillige: ”I Israel kan vi bruge flere medarbejdere ikke mindst til det sociale-diakonale arbejde. Gennem hele året har vi søgt om nye medarbejdere” (*Ordet & Israel* dec./2003, 9). Under overskriften *To nye medarbejdere rejser til Jerusalem* meddeles, at man fra begyndelsen af 2004 har ansat to nye medarbejdere til det sociale/diakonale arbejde i Jerusalem (*Ordet & Israel* 2/2004, 16). Men det var en anden situation end da man havde 13 medarbejdere i Jerusalem. Mon den nyoprettede discipelskole var årsagen til, at det var blevet vanskeligere at få volontører til det diakonale arbejde i Israel?

P. Weber understregede i sin beretning, at man i Israel havde arbejde i Tiberias og Jerusalem på tre områder: 1. Det sociale/diakonale arbejde. 2. Arbejdet blandt danske unge. 3. Fællesskabet med de messianske jøder (*Ordet & Israel* 7/2001, 9-11). Under overskriften *I arbejdstøjet i Danmark og Israel* meddelte P. Weber, at man havde 11 medarbejdere i Israel, hvoraf fire var volontører og syv var faste medarbejdere (*Ordet & Israel* 3/2004, 17).

Under overskriften *Vellykket seniortur til Israel* skrev P. Weber bl.a.:



”Vi har siden foråret 2002 hvert år afviklet to discipelskoler af hver tre måneders varighed i Tiberias. Det er en stor glæde, at stort set alle hold har været fuldt tegnede. For at udnytte huset i Tiberias i de seks måneder, hvor der ikke er discipelskole, har vi forsøgt med forskellige nye tilbud. Bl.a. har nogle familier lejet huset i en kort periode, lige som den norske bevægelse Ordet og Israel har lejet huset i hele juni måned til brug for bibelundervisning. En af de helt store opmuntringer har været afviklingen af et 14-dages kursus for seniorer i april. En deltager skrev bl.a.: Kombinationen af bibelundervisning, udflugter til de bibelske steder i området og god tid til afslapning og socialt samvær var god. Et fint koncept, som vi håber, er kommet for at blive” (*Ordet & Israel* 6/2004, 10).

Under overskriften *Arbejdet i Israel* beskrev P. Weber, at flokken i Israel var kommet op på 11. De fleste arbejdede med diakonale-sociale opgaver. Grundet urolighederne havde der kun været ganske få danske volontører i Israel, så ungdomssekretærerne havde måttet påtage sig en del diakonale opgaver (*Ordet & Israel* 7/2004, 13-14; 8/2004, 10).

Yad va Lev arbejdet

Under overskriften *Helt nye muligheder for volontører Yad va Lev* skrev O. Andersen bl.a.:

”I gamle dage var mange unge danskere volontører i israelske kibbutzer. De sidste tyve år har mange i stedet valgt volontørarbejdet på handicaphjem eller lignende institutioner. Nu åbner der sig en helt tredje mulighed for unge danskere, der ønsker at opleve Israel: Yad va Lev, der betyder ”Med hånd og hjerte”. Det er navnet på Ordet og Israels nye volontørprojekt i Jerusalem. Den første israelske familie, der fik gavn af Yad va Lev, var en etiopisk immigrantfamilie. Familien bestod af forældrene og fire børn i alderen fem til 13 år. De boede i en lille treværelses lejlighed i et kvarter med socialt boligbyggeri. Lejligheden trængte virkelig til en kærlig hånd. Mug havde gjort et ihærdigt forsøg på at overtage badeværelset, og stuen og værelserne var beklædt med løsthængende tapet.

De danske volontører gik i gang med at fjerne det løse tapet. De hullede vægge blev bearbejdet med 20-30 kilogram spartelmasse, og så blev det hele pudset og malet. Det var begrænset, hvor meget hebraisk husfaderen kunne, så samtalen blev en blanding af dansk, hebraisk og engelsk. Familien var meget taknemmelig for istandsættelsen, og socialarbejderen udtrykte stor overraskelse over, hvor fint resultatet var blevet. Arbejdsindsatsen bliver givet gratis af de danske volontører. Redskaber og materialer bliver betalt af kristne i Danmark via Ordet og Israel. Og Jerusalems kommune udvælger de mennesker, der har mest brug for hjælpen. Socialarbejderen fra kommunen sagde, at hun allerede havde en lang liste over familier, der ikke selv havde råd til at få sat deres dårlige lejligheder i stand.

Maling af lejligheder er bare en af siderne af Yad va Lev-projektet. Volontørerne kan også hjælpe med madlavning i et af de suppekøkkener, der forsyner Jerusalems dårligst stillede med mad. Eller gå til hånde hos syge og handicappede. Eller hjælpe til i den lokale bibelbutik. Eller i en messiansk menighed. Yad va Lev er skruet meget fleksibelt sammen. Volontørerne kan melde sig til arbejdet fra en uge til seks måneder. De bor i Ordet og Israels hus i Jerusalem. Som led i projektet deltager de i en ugentlig bibelundervisning og i Joffi-arrangementet hver mandag aften. Desuden har de mulighed for at deltage i gudstjenesten i en messiansk menighed. Volontørerne får lidt lommepenge, men betaler selv deres rejse til Israel” (*Ordet & Israel* 9/2004, 3-4).

Under overskriften *Små ting – stor tak* skrev P. Weber, at det var en stor glæde, at et nyt hold volontører havde meldt sig til en tjeneste i Yad va Lev arbejdet i Jerusalem. Dette arbejde har haft en forrygende start, og mange familier er blevet hjulpet på forskellig vis (*Ordet & Israel* 1/2005, 11).

I en orientering fra bestyrelsesmødet nævnte P. Weber, at man i 2004 var kommet godt i gang med det nye projekt Yad va Lev. Det skulle gerne udbygges i 2005. Weber fastslog, at det krævede en stor indsats af vore medarbejdere i Israel, samtidig med at det vigtige social-diakonale arbejde og arbejdet blandt de messianske jøder skulle fortsætte med samme intensitet. I Tiberias havde man den glæde,



at Discipelskolen var fyldt op på begge hold i 2005. Volontørflokken i Israel var på syv foruden de syv faste medarbejdere, altså 14 i alt (*Ordet & Israel* 2/2005, 22).

Under overskriften *Opsving for Israels-rejser* skrev P. Weber, at efter fire år med relativt små grupper på rejserne til Israel har mange nu igen fået lyst og mod til at rejse til Israel. Forårsturen er helt fyldt op, og der er endda nogle på venteliste. Der er ligeledes god tilslutning til familierejsen i juli. Ja, selv til efterårsturen til september er tilmeldingerne godt i gang. Det er meget glædeligt. Israel trænger til at få besøg. Trænger til at opleve, at der er kristne venner, som ønsker at gæste dem, også selv om der er problemer (*Ordet & Israel* 4/2005, 9).

Under overskriften *Pres på Yad va Lev* redegjorde Weber for, at det nye projekt Yad va Lev var blevet en stor succes. Unge stod i kø for at rejse til Israel for der at give en hjælpende hånd til det jødiske folk. Der kunne være ca. 8 unge i Ordet og Israels hus i Jerusalem. I foråret havde der været helt fyldt, og seks-syv unge havde allerede meldt sig til de kommende måneder (*Ordet & Israel* 6/2005, 9).

Under overskriften *Yad va Lev-jubilæum: 100 familier i Jerusalem hjulpet* blev følgende meddelt:

”To år og ni måneder og næsten 100 volontører krævede det for Yad va Lev at istandsætte 100 lejligheder i Jerusalem! Yad va Lev, som er Ordet og Israels sociale hjælpearbejde i Israel, blev oprettet 2004 i sin nuværende form. For volontørerne omfatter arbejdet blandt andet hjælp til madlavning i et suppekøkken og istandsættelse af lejligheder for fattige og socialt belastede familier i Jerusalem. I maj blev lejlighed nummer 100 sat i stand af Yad va Lev.

Det jubilæum måtte fejres. Og det blev det med en reception 30. maj 2005 for de lokale samarbejdspartnere, samt Yad va Lev volontører og medarbejdere. Israels socialministerium var repræsenteret ved Dina Lutati, og socialkontorerne i Talpiot og Katamon var repræsenteret med hele syv socialarbejdere. Begivenheden fandt sted i gården ved Joffi-huset i Jerusalem” (*Ordet & Israel* 7/2007, 3).

På Ordet og Israels årsmøde i 2007 fik hjælpearbejdet i Israel, Discipelskolen ved Tiberias og forholdet til de messianske jøder størst opmærksomhed. Tilslutningen til Discipelskolen var god, men det lejede hus i Tiberias kunne højst rumme 14 mennesker. Man havde simpelthen ikke plads til alle, der ønskede at komme på Discipelskolen.

Det blev oplyst, at Yad va Lev arbejdet bestod af tre dele: For det første er der det arbejde, der udføres af de faste medarbejdere i Jerusalem og Tiberias. Det består dels i besøgstjeneste, plejearbejde og praktisk hjælp i suppekøkken eller ved lejlighedsistandsættelse. For det andet er der de unge volontørers arbejde med lejlighedsistandsættelse og hjælp i suppekøkken. For det tredje er der Senior-Yad va Lev. I foråret 2007 havde to hold seniorer arbejdet blandt fattige i Jerusalem i perioder af to måneder.

Under sekretærens beretning nævnes, at der i årets løb har været i alt 15 medarbejdere i Israel, men der har samtidig været en del udskiftning. Medarbejderne har primært udført diakonalt arbejde især blandt ældre, syge og svage. Desuden har de arrangeret gruppeaftener, hvor danske turister har besøgt Ordet og Israels lejlighed og hørt om Ordet og Israels arbejde. Der har i det forløbne år været 13 sådanne besøg med 15-50 deltagere. Ordet og Israel har fortsat støttet det israelske KFS-arbejde samt hospitalet Shaare Zedek (*Ordet & Israel* 7/1990, 144-148).

Under overskriften *Medarbejdernyt* meddeles, at Birger Christensen, der blev ansat 31. juli 1985 og derefter arbejdede i Jerusalem med bl.a. kontakt til unge danskere i kibbutzer, er fratrådt med



udgangen af 1990. Fra 1. januar 1991 er cand.theol. Ole Andersen ansat. Hans arbejde kommer kort sagt til at bestå i at læse, tale og skrive (*Ordet & Israel* 1/1991, 23).

Under overskriften *Senior-Yad va Lev 2009 fyldt op* meddeles, at nu var alle pladserne på 2009 holdene fyldt op. I alt skulle 31 seniorer fordelt på fire hold til Israel i 2009 i to måneder ad gangen. De skulle bl.a. sætte lejligheder i stand i Jerusalem og hjælpe til i et af byens suppekøkkener (*Ordet & Israel* 3/2009, 11). Under overskriften *Nyt seniorhold* meddeles, at årets andet seniorhold på otte personer i Yad va Lev-arbejdet var på plads i Jerusalem (*Ordet & Israel* 6/2009, 8). Under overskriften *46 hænder og 23 hjerter i Jerusalem* meddeles, at Ordet og Israel har 23 volontører i Jerusalem (*Ordet & Israel* 8/2013, 9).

Yad va Lev-hjælpeprojektet omfatter mange forskellige arbejdsgrane, men alt arbejde udføres af danske volontører (unge og ældre) og ledes af Ordet og Israels udsendte medarbejdere. I alle årene siden begyndelsen af arbejdets nuværende form i 2004 har den mest omfattende del af Yad va Lev bestået i lettere istandsættelse og maling af lejligheder for dårligt stillede socialt belastede familier i Jerusalem. På de ti år har danske volontører sat 417 lejligheder i stand. Langt hovedparten har været familieboliger, men 47 af dem har været institutionslejligheder for handicappede. Kontakten til de allerfleste familier, der har fået tilbudt hjælp, er blevet formidlet af socialkontorer under Jerusalem kommune. På den måde sikres det, at hjælpen bliver givet til de familier, der har mest brug for det.

I de første år udgjorde madlavning i et suppekökken, der uddelte gratis mad til fattige i Jerusalem, også en stor del af arbejdet. Da suppekökkenet lukkede, kom der nye arbejdsgrane til. I dag fylder hjælpen til et dagværksted for handicappede meget i arbejdet. Men derudover ydes der hjælp til en børnehave, en skole for handicappede, en gård med dyr for handicappede børn, forskellige institutioner og en lang række andre hjælpeprojekter af forskellig art. Yad va Lev er en taknemmelighedsgave fra kristne i Danmark til det jødiske folk. Som kristne har vi fået både Bibelen og Jesus Messias fra det jødiske folk, og det vil vi gerne udtrykke vores tak for ved at give en konkret hjælp til mennesker i Israels folk, der har brug for det. Jesus selv hjalp talrige mennesker i løbet af sit liv i Israel. Og han kalder dem, der tror på ham, til at gøre det samme (*Ordet & Israel* 9/2014, 3-4).

Under overskriften *Årets sidste seniorvolontører er i gang* meddeles, at otte seniorvolontører er i fuld gang med arbejdet, hvor de gennem otte uger hjælper resurssvage jøder i Jerusalem (*Ordet & Israel* 10/2016, 12).

Under overskriften *Årets andet hold seniorvolontører* meddeles, at i slutningen af april rejste otte Yad va Lev-volontører til Jerusalem, hvor de i de næste to måneder hjalp nogle af byens fattige beboere (*Ordet & Israel* 5/2018, 13). Dernæst meddeles det, at der igen var gang i arbejdet i Jerusalem. I begyndelsen af februar kunne både det nye lederpar og de nye ungledere tage imod de unge Yad va Lev-volontører, som var godt i gang med at hjælpe på forskellige institutioner og med at istandsætte lejligheder (*Ordet & Israel* 2/2022, 5). Siden midten af august 2022 har Yad va Lev – både unge og seniorer – hjulpet mennesker i Jerusalem. De unges arbejde består blandt andet i at hjælpe til på to handicapinstitutioner med at pakke mad for organisationen Tacklit, at istandsætte lejligheder og at hjælpe til i to messianske menigheder (*Ordet & Israel* 8/2022, 4).

Under overskriften *Ordet og Israel køber lejlighed i Jerusalem* meddeles, at Ordet og Israels køb af en lejlighed til medarbejderne i Jerusalem var ved at være på plads. En arv på tre mio. kr. gjorde det muligt at realisere dette længe ønskede køb (*Ordet & Israel* 5/2023, 7).



Discipelskolens historie

Under overskriften *Bibelkurser i Israel i 1993* beskrev landssekretæren, at Ordet og Israel i 1990 og i 1992 havde holdt en 3-ugers minibibelskole for unge ved Genesaret Sø. Stor tilfredshed. Bestyrelsen havde derfor besluttet i 1993 at arrangere en 3-ugers minibibelskole for unge og to 14-dages kurser for alle aldre. Det oplyses, at Ordet og Israel har det dobbelte formål: 1. At arbejde for at den kristne menighed må få Bibelens syn på Israel. 2. At arbejde for at det jødiske folk må få Bibelens syn på Jesus Kristus. Ved disse kurser fik Ordet og Israel mulighed for i Israel at virkeliggøre den første del af formålet, samtidig med at man ved at være i landet kunne få nød for, at den anden del også må virkeliggøres. Man regnede med, at undervisningen ville blive ved danske lærere og israelske gæstelærere (*Ordet & Israel* 5/1992, 111). Under overskriften *Fællesskab og store oplevelser* gav O. Andersen indtryk fra Ordets og Israels Minibibelskole ved Genesaret Sø med solid bibelundervisning og udflugter til forskellige steder i Israel. Omtale af 14 dages bibelkursus i Israel 29. okt.-13. nov. 1994 (*Ordet & Israel* 7/1994, 150.152).

I formandsberetningen 2001 udtalte formanden Jan Frost bl.a.: ”Lad mig omtale et nyt projekt, som vi prøver at få op at stå, nemlig tre måneders bibelundervisning i Israel i foråret 2002, som betales af deltagerne. Der er unge, som efterspørger mere end de 14 dages minibibelskole, vi har arrangeret indtil nu. Endvidere vil vi gerne give et tilbud til unge, som fravælger en dansk bibelskole for at tage ud at rejse. Tiden vil vise, om projektet lykkes” (*Ordet & Israel* 7/2001, 9-11).

Under overskriften *12 unge kombinerer Bibelen med Israel* præsenteres, at Ordet og Israels nye Discipelskole løb af stablen i Tiberias (*Ordet & Israel* 2/2002, 3-4; jf. *Ordet & Israel* 5/2002, 3-4; 9/2002, 16-17).

Under overskriften *10 år med bibelundervisning on location* gav man følgende oplysninger om Discipelskolen. I foråret 2002 flyttede 12 danskere ind i en stor lejlighed i Tiberias. I de følgende tre måneder var deres liv fyldt med bibel, Israel og fællesskab. Dermed var begyndelsen gjort til Ordet og Israels Discipelskole.

Ti år ændrer meget. Nye lederpar, nye undervisere, nye ture – og inden for det kommende år også nye bygninger i Poriya ved sydenden af Genesaret Sø. Men formålet med Discipelskolen er præcis det samme i dag, som da den begyndte: Bruge Israel til at åbne Bibelen, så også en ny generation af danske kristne må blive grebet af bibelbegejstring. Så nogle tal: Samlet antal elever gennem 10 år: 330. Antal hold på tre eller fire måneder: 24. Antal forskellige danske undervisere: 86 (*Ordet & Israel* 3/2012, 9).

På Ordet og Israels årsmøde i 2007 fik Discipelskolen ved Tiberias stor opmærksomhed. Tilslutningen til Discipelskolen var god, men det lejede hus i Tiberias kunne højst rumme 14 mennesker. Man havde simpelthen ikke plads til alle, der ønskede at komme på Discipelskolen. Huset gjorde det umuligt at gennemføre discipelskole-lignende kurser for ældre mennesker, som mange af vennerne havde udtrykt ønske om. Virkeligheden var, at en grund med en tilfredsstillende bygning til en discipelskole ville koste ca. 7.5 mio. kr.

Under overskriften *Den nye Discipelskole* blev det beskrevet, hvordan Ordet og Israel siden 2004 havde arbejdet på at finde et velegnet hus til Discipelskolen, der hidtil havde holdt til i et lejet hus i den øvre del af Tiberias. Men huset var for lille. Og indkvarteringsforholdene med op til fire personer i køjesenge på hvert værelse havde gjort det umuligt at gennemføre kurser for andre end unge mennesker. Desuden ville det i længden blive for dyrt at drive discipelskole og andre kurser i lejede



lokaler. Derfor var drømmen at bygge et dansk hus ved Genesaret Sø, som kunne danne rammerne for bibelundervisning og indlevelse i Israel for både unge og ældre danskere. Da man i 2005 fik besked om to arvebeløb på til sammen ca. 5 mio. kr. – ovenikøbet under et økonomiudvalgsmøde hvor man drøftede muligheden for at finansiere etableringen af en ny discipelskolebygning – og dermed havde 2/3 af de ca. 7.5 mio. kr., som en velbeliggende byggegrund plus selve byggeriet plus diverse afgifter ville koste, fik bestyrelsen frimodighed til at gå i gang med det ønskede byggeprojekt. Man igangsatte en landsindsamling for at skaffe de sidste ca. 2.5 mio. kr. Man fik ikke alene de 2.5 mio. kr., men også – efter overvindelse af mange forhindringer – en meget velegnet bygning til discipelskole til undervisning i Bibelen og dens jødiske baggrund samt en separat bygning til bl.a. bolig for de faste medarbejdere i Tiberias-området. I november 2007 købte Ordet og Israel en 2.800 kvadratmeter grund i Poriya Illit syd for Tiberias med smuk udsigt over Genesaret Sø mod øst og Tabor bjerg mod vest. I oktober 2008 blev der indsendt en ansøgning om byggetilladelse til de israelske myndigheder. Den første ansøgning blev afvist, og godkendelsen af byggeriet blev ekstrem langvarig og kompliceret i det israelske bureaukrati, hvor der måtte foretages adskillige ændringer af de oprindelige planer for at opnå byggetilladelse. I juni 2011 gav myndighederne endeligt grønt lys til byggeriet. Følgerne af den meget langsommelige proces blev bl.a., at budgettet for byggeriet i mellemtiden var steget til 10-11 mio. kr. I august-september 2011 blev der gennemført en licitation, og 6. november 2011 blev det første spadestik taget. 4.-5. januar 2013 holdt man stor indvielsesfest. Ved åbent hus-arrangementet i forbindelse med indvielsen deltog 140 personer fra Danmark og Israel. Det centrale ved indvielsen var bibellæsning og bøn, hvor Det Danske Hus blev indviet til Israels Gud og Jesus Kristus. Ordet og Israel havde rejst Det Danske Hus ved Genesaret Sø på 718 kvadratmeter til en samlet pris af 11.468.066 kr. til grund, byggeri og inventar, der skulle bruges til undervisning og gøre det muligt for danskere i alle aldersgrupper at udforske Bibelen i Bibelen land og blandt Bibelen folk. Det er det største projekt nogensinde i bevægelsens historie. Mange har i det danske hus ved Genesaret Sø fået aha-oplevelser, ny indsigt i Bibelen og er vendt hjem til Danmark med en ny bibelglæde og ny brand for Bibelen og kærlighed til Israel (*Ordet & Israel* 7/2008, 11-14; 11/2011, 11-14; 7/2012, 3; 1/2013, 3-7).

Under overskriften *Nyt hold disciple i Det Danske Hus*, meddeles, at Det Danske Hus danner ramme om endnu et hold på 20 elever på Discipelskolen. I løbet af tre måneder skal de modtage bibelundervisning og besøge mange af de bibelske steder i Galilæa (*Ordet & Israel* 8/2019, 11). Så meddeles det, at der på grund af corona gik næsten to år, fra discipelskoleholdet i foråret 2020 måtte rejse hjem midtvejs i opholdet, før der igen var disciple i Det Danske Hus. De ankom i begyndelsen af februar 2022 og gik så i gang med at opleve Israel og få bibelundervisning (*Ordet & Israel* 2/2022, 5). I efteråret 2023 var et nyt forventningsfuldt elevholdt begyndt på Discipelskolen, da Hamas' forfærdelige terrorangreb på Israel fandt sted 7. oktober 2023 (*Ordet & Israel* 1/2024, 18).



Konklusion

Bevægelsen Ordet og Israel er vokset ud af Den Norske Karmelbevægelse og havde de første år navnet Den Danske Karmelbevægelse. Den Norske Karmelbevægelse havde en anden tilgang til arbejdet blandt jøderne end de historiske israelsmissioner. Man lagde hovedvægten på opfyldelsen af de mange løfter i GT om landet og folket Israel, og at jøder, der kom til tro på Jesus, ikke blev adskilt fra det jødiske folk. I 1950 selvstændiggjorde Den Danske Karmelbevægelse sig i forhold til Den Norske Karmelbevægelse til en selvstændig dansk bevægelse med egen bestyrelse, eget blad og eget forlag med udgivelse af adskillige skrifter. I 1952 ændrede man bevægelsens navn til Ordet og Israel. Bevægelsens pionerer lagde stor vægt på teologisk arbejde med Bibelen især om løfterne om landet og folket Israel og oprettelsen af Riget for Israel i forbindelse med Kristi genkomst. Gennem bladet *Ordet & Israel*, foredrags- og studiekredsvirksomhed ønskede man at give medlemmerne i den danske folkekirke det rigtige bibelske syn på landet og folket Israel. Ordet og Israel gik tidligt i gang med økonomisk støtte til forskellige opgaver og initiativer i Israel som bibeltrykning og bibelspredning, støtte til messianske menigheder og hospitalet Shaare Zedek. Derefter tog Ordet og Israel selv initiativ til at etablere, drive og finansiere forskellige diakonale og sociale projekter. Det største projekt var oprettelsen af Discipelskolen, der til fortrinsvis danske elever giver en grundig bibelundervisning, og hvor eleverne samtidig besøger en række steder i Israel, som er omtalt og beskrevet i Bibelen. Med udgivelsen og anbefalingen af studiebogen *Israel og kirken* i 1962 præsenterede Ordet og Israel et uklart missionssyn. Selv om de efterfølgende ledelser i Ordet og Israel først i 1996 tog officiel afstand fra dette missionssyn, så gjorde de det alligevel i praksis, idet bevægelsen i de følgende mere end 60 årgange af bladet *Ordet & Israel* heldigvis har formuleret et klart missionssyn, og i samarbejde med og understøttelse af messianske menigheder har man drevet mission både blandt børn, unge og voksne jøder, lige som man har understøttet uddannelsen af ledere i de messianske menigheder. Endelig har Ordet og Israel via en række diakonale projekter og på anden måde ønsket at udføre et præevangeliserende arbejde for derved at nedbryde fordomme hos jøderne over for både kristne og den kristne kirke. Uden dette præevangeliserende arbejde ville mange jøder næppe overveje evangeliet. Endelig giver deltagelse i diakonale projekter deltagerne gode muligheder for samtaler med jøder, hvor samtalen også kan føres hen på Jesus Messias. I de første årgange af bladet *Ordet & Israel* blev der bragt flere spekulative artikler over profetstekster fra GT uden at Jesus Kristus stod klart aftegnet og forkyndt. Som årene er gået, er de nye ledere blevet mere helbibelske i deres bibelformidling, hvor de har fastholdt gamle mærkesager som Riget for Israel og Tusindårsriget, men hvor Jesus Kristus som opfyldelsen af de mange løfter i GT og hans stedfortræder- og forsonergerning er blevet klarere forkyndt. Dermed er der sket en fornyelse af Ordet og Israel, uden at man har brudt med fortiden.



Litteraturliste

- Andersen, Ole. 1995. *Når Guds rige kommer. Tusindårsriget og den nye jord*. Århus N: Ordet og Israel.
- Andersen, Ole. 2016. *Slutspillet om Israel*. Fredericia: LogosMedia og Ordet og Israel.
- Andersen, Ole. 2021. "Messias – det vigtigste af alt". I *Ordet & Israel* 5, 6.
- Andersen, Ole. 2021. "Tillid, kærlighed og forventning". I *Ordet & Israel* 5, 11.
- Andersen, Ole. 2021. "Præsten fra Vesterbro, der blev fortaler for oprettelsen af staten Israel". I *Ordet & Israel* 9, 12-20.
- Arnheim, Arthur & D. Levitan. 2011: *Politik, diplomati og den hjælpende hånd*. København: Museum Tusculanum.
- Beyerhaus, Peter. 1976. *Guds plan med Israel og folkene*. Holbæk: Ordet og Israel.
- Israelsmissionens blad* udgivet af *Israelsmissionen* siden 1905; fork. *Israelsmissionen*. Fra 1963 skiftede bladet navn til *Israel og evangeliet*. Fra 1970 skiftede bladet navn til *Evangeliet og den jødiske verden*. I 1991 skiftede man både navn og format til *Israelsmissionens Avis*. I 2015 skiftede bladet navn til *Evangeliet og den jødiske verden*. *Israelsmissionens magasin*; fork. *Israelsmissionens magasin*. I 2023 fik bladet navnet *Shalom*.
- Korsholm, K.P. (red.).1970. *Frits Larsen. Biografi og udvalgte artikler og foredrag*. Hillerød: Dansk Luthersk Forlag.
- Larsen, Kurt. 2014. *Christian Bartholdy, vækkelseskristendom og dansk kirkeliv*. Fredericia: Kolon.
- Lausten, Martin Schwarz. 2007. *Jødesympati og jødehad i folkekirken*. København: Anis.
- Lausten, Martin Schwarz. 2012. *Jøder og kristne i Danmark*. København: Anis.
- Lausten, Martin Schwarz. 2020. *Biskoppen og jødeforfølgelserne*. København: Kristeligt Dagblad.
- Leuner, H.D. 1963. *Hvad er jødedom?* Skjern: Ordet og Israel.
- Leuner, H.D. 1976. *Et strejf gennem Jødernes historie*. Holbæk: Ordet og Israel.
- Lundmark, J. 1963. *Profeti og opfyldelse*. Skjern: Ordet og Israel.



Ordet og Israels blad er udgivet af Ordet og Israel siden december 1950. Kaldes fra september 2018 *Magasinet Ordet & Israel*; fork. *Ordet & Israel*.

Roswall, Samuel. 1980. "Tusindårsriget" i *Elskede for fædrenes skyld*, redigeret af Jan Frost, 48-73. Holbæk: Ordet og Israel.

Roswall, Samuel. 1992. *Den lange vej – fra Israels historie*. Hillerød: Dansk Luthersk.

Roswall, Samuel. 1996. "Ordet og Israel – historien i glimt". I *Ordet & Israel* 9, 3-26.

Thorngreen, Frode. 1950. *Løftets land og løftets folk*. København: Den Danske Karmelbevægelse.